

III RIIGIKOGU

4. istungjärk.

Protokoll nr. 92 (2).

1927. a.

III Riigikogu koosolek 4. oktoobril 1927. a.
kell 17.

Kokku on tulnud 93 Riigikogu liiget.

Valitsuse loosis: Riigivanem **J. Teemant**, välisminister **F. Akel**, sõjaminister **N. Reek**, haridusminister **J. Lattik**, töö-koolekandeminister **J. Masing**, teedeminister **A. Kerem**, siseminister **J. Hünerson**, kohtuminister **O. Tief**, põllutööminister **O. Köster**, kaubandus-tööstusminister **K. Kornel**, riigi koolivalitsuse direktor **G. Ollik**.

Päevakord:

1. Rahva tervishoiu korralduse seadus — Vabariigi Valitsuse ettepanek.

2. Eesti-Vene rahulepingu põhjal Vabariigi Valitsusele üleantud väärtpaberite tagasiandmise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

3. Põllumajapidamiste metsaga varustamise seadus — I lugemisel.

4. Maaseaduse täiendamise ja muutmise seaduse muutmise seadus — maakomisjoni ettepanek.

5. Eraõppeasutuste seadus — II lugemisel.

6. Palga alammäära seadus — sotsiaalkomisjoni ettepanek.

7. Eluaseme seadus — maakomisjoni ettepanek.

Koosolekut juhatab abiesimees **M. Martna**.

Sekretäri kohal abisekretär **O. Liigand**.

Koosolek algab kell 17.18 min.

1. Päevakorra täiendamine. Juhataja **M. Martna**: Avan Riigikogu koosoleku.

Päevakorda võetakse nähtava enamusega abisekretär **J. Piiskar**i ettepanekul 5. päevakorra-punktiks veoja liikumisvahendite üldlugemise, registreeerimise ja kaitsevæle võtmise seadus — II lugemisel.

2. Rahva tervishoiu korralduse seadus — Vabariigi Valitsuse ettepanek.

3. Eesti-Vene rahulepingu põhjal Vabariigi Valitsusele üleantud väärtpaberite tagasiandmise seadus — I lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja **V. Hasselblatt**: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Käesolev seaduseelnõu on Riigikogu portfellig seisnud juba I Riigikogu päevist saadik ning nüüd on ta seaduseelnõu näol lahendatud erakondade kokkuleppe viisil ja üldkomisjoni poolt vastu võetud umbes samasugusel kujul, nagu II Riigikogu pooltki. See seaduseelnõu lahendab üht väga tähtsat küsimust, nimelt Eesti-Vene rahulepingu põhjal Vabariigi Valitsusele üleantud väärtpaberite tagasiandmise küsimust. Juba I ja II Riigikogu ajal vaieldi selle üle, kas need aktsiad peavad jääma riigile, või mitte, sest juriidiliselt oli väga raske kindlaks teha, kuivõrt need paberid olid Vene riigi poolt võõrandamise teel omandatud enne, kui nad sattusid meie valitsuse kätte. Üldkomisjon leidis, et soovitav oleks anda need aktsiad tagasi isikutele, kes suudavad tõendada, et need seaduses nimetatud tähtajani olid nende omandus, kusjuures neil isikutel, kes oma õigused suudavad kindlaks teha, tuleb maksta riigile vastavas suuruses tulumaksu, mille järele nad oma aktsiad kätte saavad. Võib oletada, et aktsiate arv, mille kohta korda läheb omanduseõigust kindlaks teha, on võrdlemisi väike, umbes 25% kõigest aktsiate portfellig, mis praegu valitsuse käes on. Üldkomisjoni nimel teen ettepaneku, seaduseelnõu esimesel lugemisel vastu võtta.

Juhataja **M. Martna**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud.

Aruandja puudumise tõttu jääb vahele põllumajapidamiste metsaga varustamise seadus I lugemisel.

4. Maaseaduse täiendamise ja Riigivanem **J. Teemant**: Lugupeetud rah-

muutmise seaduse muutmise seadus — I lugemisel.

vasaadikud! Ma palun seaduseelnõu maakomisjoni anda sellepärast, et praegune valitsus ei ole sisuliselt seisukohta võtnud selle

eelnõu suhtes.

Juhataja **M. Martna:** Riigivanema soovil läheb seaduseelnõu maakomisjoni.

5. Veo- ja liikumisvahendite üldlugemise, registreerimise ja kaitsevæele võtmise seadus — II lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja **J. Holberg:**

§§ 13—44 võetakse nähtava enamusega muutmatult vastu.

§ 13. Kui korrapärane mobilisatsiooni käik sissetungiva vaenlase läbi või mõnel muul põhjusel takistatud, toimetatakse veo- ja liikumisvahendite kaitsevæele võtmist rekvisitsiooni teel kohalikkude kaitsevæe juhtide poolt ülemjuhataja või — kui viimast veel määratud ei ole — sõjaministri korraldusel.

§ 14. Eelmises paragrahvis (§ 13) ettenähtud juhtumisel teostab rekvisitsiooni vastava diviisiülema poolt määratud ohvitser kohaliku omavalitsuse ja politsei esitajate juuresolekul. Rekviireerimise juurde võidakse kutsuda vastav asjatundja.

Omavalitsuse ja politsei esitajate puudumisel, või kui viimased kutse peale ilmunud ei ole, kutsub rekviireerija ohvitser nende asemele kaks tunnistajat — eraisikut.

§ 15. Käesoleva seaduse põhjal töötavad komisjonid on otsusvõimised, kui esimees ja vähemalt kaks liiget ilmunud, viimaste seas hobuste kaitsevæele võtmisel loomaarst või loomavelsker.

§ 16. Komisjonid otsustavad asju liht hääleteenamusega. Hääle pooleksminekul on esimehe hääle otsustav.

§ 17. Omavalitsuse asutused on kohustatud;

1) hoolt kandma, et veo- ja liikumisvahendid nende omanikkude poolt õigeaks ajaks üldlugemisele ja kaitsevæele üleandmisele toodaks;

2) määrama komisjonidele ja üldlugejatele nende tegevuse ajaks tarvisminevad ruumid ühes kütte, valgustuse ja sisseseadega, niisamuti platsid ja jootmiskohad hobustele ühes tarvilikkude valgustusvahenditega.

§ 18. Politsei on kohustatud:

1) hoolitsema üldlugemise ja vastuvõtmise punktides korra eest;

2) abinõud tarvitusele võtma, et vastutõrkujad tooksid oma veo- ja liikumisvahendid

õigel ajal üldlugemisele või kaitsevæele üleandmisele, kui omavalitsuse asutused või komisjoni esimehed politsei kaasabi nõuavad, ja

3) kaasa aitama komisjonidele ja üldlugejatele nende ülesannete täitmisel.

III peatükk.

Veo- ja liikumisvahendite üldlugemine ja registreerimine.

§ 19. Kaitsevæele kõlbulikkude veo- ja liikumisvahendite arvu ning liikide kindlakstegemise ja kiire mobilisatsiooni läbiviimise kindlustuseks võetakse ette kogu riigis või üksikutes maades:

1) vankrite, regede, saanide ja hobuseriistade üldlugemine — Vabariigi Valitsuse korraldusel mitte sagedamini kui üks kord kümne aasta kestel, ja

2) kõikide teiste veo- ja liikumisvahendite üldlugemine — sõjaministri korraldusel mitte sagedamini kui üks kord kolme aasta kestel.

§ 20. Vabariigi Valitsusel on õigus sõjaministri ettepanekul katsemobilisatsiooni ette võtta. Sõjaministril aga on õigus oma äranägemise järgi järjekordse üldlugemise asemel toime panna veo- ja liikumisvahendite kontroleerimist.

§ 21. Maa-, linna-, alevi- või vallavalitsuste poolt toimetatakse peale selle § 19. ettenähtud otstarbel autode, traktorite, mootor- ning jalgrataste, järve- ning jõelaevade ja mootorpaatide registreerimist.

Sadamakaptenite tegevuspiirkonnas asuvad laevad ja paadid registreeritakse samal otstarbel nende juures, nagu see „Laevade kohustuste seaduses“ on ette nähtud.

§ 22. Lennukite, õhulaevade, õhupallide, eraraudteede veereva koosseisu ja teedeministeeriumi järevalve alla kuuluvate jõuvankrite registreerimist toimetatakse samaks otstarbeks teedeministeeriumis.

§ 23. Paragrahvides 21. ja 22. ettenähtud registreerimise andmed esitatakse nõutud vormi järele sõjaministeeriumile iga aasta esimeheks oktoobriks.

§ 24. Üldlugemisel, kontrollkogumisel, katsemobilisatsioonil või kaitsevæele võtmisel veo- või liikumisvahendi kohale toomatajämise seaduslikuks põhjuseks loetakse hobuse suhtes rasket haigust, teiste veo- või liikumisvahendite juures täielikku kõlbmatust liikumiseks ja muid kõrvaldamata takistusi. Nimeetatud põhjustest on omanikud kohustatud teatama vastavale komisjonile või üldlugejale ohvitserile, tõendades seda omavalitsuse või politsei poolt väljaantud ametliku dokumen-

diga, hobuse haiguse tõenduseks on maksev ka loomaarsti tunnistus.

§ 25. Sõjamineisteriumil on õigus maa-, linna-, alevi- ja vallavalitsuste tegevust veo- ja liikumisvahendite registreerimise ja kaitsevæle võtmise alal kontrollleerida ja nõuda ilmsikstulnud korratuste kõrvaldamist.

§ 26. Üksikasjalise üldlugemise, registreerimise ja kontrollleerimise korra määrab Vabariigi Valitsus.

IV peatükk.

Veo- ja liikumisvahendite kaitsevæle võtmine.

§ 27. Veo- ja liikumisvahendite kaitsevæle võtmine sünnib mobilisatsiooni väljakuulutamisega.

§ 28. Käsusvæ kokkukutsumisel ilma mobilisatsiooni välja kuulutamata võetakse tarvisminev arv veo- ja liikumisvahendeid sõjainistri korraldusel, käesolevas peatükis ettenähtud korras.

§ 29. Mobilisatsiooni väljakuulutamisel või käsusvæ kokkukutsumisel avavad kaitsevæe ringkonnaülemad ajaviitmata veo- ja liikumisvahendite kaitsevæle võtmise komisjonide tegevuse ja võtavad tarvitusele kõik abinõud mobilisatsiooni tähtaegseks läbiviimiseks.

§ 30. Kaitsevæe ringkonnaülem, saades sõjamineisteriumist andmed oma ringkonnast kaitsevæle nõutavate veo- ja liikumisvahendite arvu kokkutoomise aja ja vastuvõtmise punktide asupaikade kogumise kohta, annab need teated üle vastavatele maa-, linna-, alevi- ja vallavalitsustele, sealjuures täpselt ära tähendades, mis ajaks ja kui palju peab tähendatud veo- ja liikumisvahendeid toodama kohale.

§ 31. Maa-, linna-, alevi- ja vallavalitsused on kohustatud kaitsevæe ringkonnaülema poolt saadud andmete põhjal kaitsevæle nõutavate veo- ja liikumisvahendite arvu kohalikkude elanikkude peale ära jaotama ja kaitsevæle üleandmiseks määrama kõlbulikkuse järjekorras.

§ 32. Isikud, kelle veo- ja liikumisvahendid kuuluvad kaitsevæle võtmisele, on kohustatud mobilisatsiooni väljakuulutamisel, ilma isikliku käsku ootamata neid tooma õigeks ajaks määratud vastuvõtmise punkti.

Seaduslikud toomatajätmise põhjused on samad, mis ette nähtud käesoleva seaduse § 24.

§ 33. Veo- ja liikumisvahendite kaitsevæle võtmiseks määratud ajal ilmuvad vastuvõtmise punktidesse vastavad maa-, linna-, alevi- või vallavalitsuse esitajad vastavate nimekirjadega.

§ 34. Kaitsevæle üleantavad hobused peavad vastuvõtmise punkti ilmudes varustatud olema kolmepäeva toidumoonaga (15 kilogrammi teravilja ja 24 kilogrammi heinu).

Hobused antakse üle ühes valjastega või päitsetega.

Kaitsevæle üleantava vankriga peavad kaasas olema mutrivõti ja määrdekarb.

Kaitsevæle üleantavad iseliikuvad veovahendid peavad olema varustatud nende kasutamise juures tarvisminevate tarbeasjade ja tagavaraosadega ning kütte ja määre tagavaraga 100 kilomeetri kauguse sõidu jaoks.

§ 35. Veo- ja liikumisvahendite vastuvõtmist ja väeosade poolt määratud vastuvõtjatele üleandmist toimetab kaitsevæe ringkonnaülema juhatusel veo- ja liikumisvahendite kaitsevæle võtmise komisjon.

§ 36. Mobilisatsiooni väljakuulutamisest alates kuni demobilisatsioonini on keelatud § 3. ettenähtud veo- ja liikumisvahendeid sihilikult rikkuda, hävitada või varjata, kui need viimasel üldlugemisel või sellekohaste registreerimisandmete põhjal kaitsevæle kõlbulikuks olid tunnustatud, olgugi, et need ei olnud vastuvõtmise punkti toomiseks määratud.

Samuti on keelatud selle aja jooksul tähendatud vahendite väljavedu välisriikidesse, kui selleks ei ole sõjamineisteriumi erilist luba, kusjuures vastavad tehised loetakse tühisteks.

§ 37. Üksikasjalise veo- ja liikumisvahendite kaitsevæle võtmise korra määrab kindlaks Vabariigi Valitsus.

V peatükk.

Tasumaks kaitsevæle võetud veo- ja liikumisvahendite eest.

§ 38. Iga kaitsevæle võetud veo- ja liikumisvahendi, nende tagavaraosade ja komplekti hobuseriistade eest maksab riik omanikule rahalist tasu. Selle suuruse liikide järgi määrab kindlaks Vabariigi Valitsus perioodiliselt iga kahe aasta peale sõjainistri ettepanekul.

Tasumaksu alla kuuluvad ka üleantavad tarbeasjad, kütteained ja hobusemoon, peale vankri mutrivõtme ja määrdekarbi, ja hobusega üleantavate päitsete või valjaste.

§ 39. Iga kaitsevæle võetud veo- ja liikumisvahendi, nende tagavaraosade ja komplekti hobuseriistade peale annab veo- ja liikumisvahendite kaitsevæle võtmise komisjon omanikule kviitungi, mille põhjal Eesti pank või selle kohalik osakond tasusumma välja maksab.

§ 40. Tasumaksmiseks avatakse sõjamineisteriumile tarvilik krediit.

Aruande pidamise korra krediitide tarvitamise üle määrab Vabariigi Valitsus.

VI peatükk.

Kaebuste tõstmine üldlugemise ja kaitsevæele võtmise alal tegutsevate asutuste ja isikute vastu.

§ 41. Kaebused üldlugemise ja kaitsevæele võtmise alal tegutsevate asutuste ja isikute vastu esitatakse kirjalikult, kusjuures kaebuse esitamine ei vabasta kaebajat käesolevas seaduses ettenähtud kohustest.

§ 42. Kaebused mobilisatsiooni ja üldlugemise alal tegutsevate asutuste ja isikute seadusvastase tegevuse üle antakse kaitsevæeteenistuse peakomisjonile kahe nädala jooksul, arvates vastava otsuse kuulutamise päevast asjaomasele isikule. Peakomisjoni otsused on lõplikud.

§ 43. Peakomisjoni otsused antakse teada 7 päeva jooksul pärast otsuse tegemist kaebajale ja sellele asutusele või isikule, kelle tegevuse vastu kaebus tõstetud.

VII peatükk.

Mobilisatsiooni teostamisega seotud kulud.

§ 44. Veo- ja liikumisvahendite üldlugemist teostavatele ohvitseridele ja kaitsevæele võtmise alal tegutsevate komisjonide liikmetele maksetakse päeva- ja sõiduraha üldises korras riigiteenijate ametisõitude ja küüride kohta väljaantud seaduste ja määruste põhjal.

Aruandja **J. Holberg** (loeb):

„§ 45. Veo- ja liikumisvahendite üleskirjutamisega ja kaitsevæele võtmisega seotud kulud kaetakse sõjaministeeriumi krediidist niivõrt kui nad käesoleva seaduse põhjal riigi kanda võetud.“

Ma teen siin esimeses reas ühe redaktsioonilise paranduse: võtta sõna „üleskirjutamisega“ asemel „üldlugemisega“.

Juhataja **M. Martna**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

Panen hääletamisele § 45. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 45 vastu võetud.

§ 46 võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

VIII peatükk.

§ 46. Käesoleva seaduse jõusseastumisega kaotavad maksvuse: 1) Kogukonna koormatuste seaduse (Устав о земских повинностях)

Sead. kogu IV k. 2. raam. 1899. a. välj.) §§ 744 — 833.

2) 17. juulil 1914. a. väljaantud „Üleriiklik automobiilide sõjakohustuse seadus“ (Vene seaduste ja määruste kogu 1914. a. nr. 187.)

Aruandja **J. Holberg** (loeb):

„§ 48. Käesolev seadus hakkab maksma 1. jaanuaril 1928. a.“ Teen ettepaneku, § 48. asemel võtta § 47.

Juhataja **M. Martna**: See on trükiviga. Panen paragrahvi hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 47 vastu võetud.

6. Eraõppeasutuste seadus — II lugemisel. Hariduskomisjoni aruandja **J. Vestholm** (loeb): Eraõppeasutuste seadus.

V. Hasselblatt (sks): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Mul on selle seaduse pealkirja kohta üks väike seletus anda, mille unustasin I lugemisel. Algkoolide seaduses, kui ka keskkoolide seaduses on märkus olemas, et niikaua, kui vähemusrahvuste kooliseadus ei ilmu, maksavad need seadused ka vähemusrahvuste kohta. Seesama peaks ka käesolevas seaduses olema. See vähemusrahvuste kooliseadus iseenesest ei ole veel välja töötatud. Aga lähemas tulevikus saab ta tarvilikuks, mitte niipalju selle tõttu, et maitseasjus peaks vahe olema vähemusrahvuste ja Eesti rahva vahel, vaid sellepärast, et näiteks sakslased on nii laiali pillatud üle maa, et koolivõrgu ja kooliplaanide suhtes meil palju soove on. Vähemusrahvuste omavalitsuse seadus kooliplaanide ja programmi küsimusi lähemalt ei puuduta. Et see küsimus jäi niiõelda „unter Tisch“ alla, ei tähenda see veel, et see küsimus ei ole luvi äratanud meie ja haridusministeeriumi juures, vaid et ta nii kiire pole, kui vast mõnelt poolt arvatakse. Siiski leian tarvilikuks siinjuures meelde tuletada, et see seaduseelnõu läheb hiljem või varem tarvis, ja oleks siis ka eraõppeasutuste suhtes see programmi-vabadus garanteeritud.

Mina isiklikult ja vähemusrahvuste esindajad pooldame ja toetame käesolevat seadust.

Juhataja **M. Martna**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on pealkiri vastu võetud.

§§ 1 — 8 võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

I. Üldised alused.

§ 1. Eraõppeasutusteks nimetatakse koole, pikaajalisi üle kuue kuu kestvaid kursusi, rahvaülikoole, lasteaedu ja muid õppeasutusi, mida üleval peavad eraisikud ja eraorganisatsioonid, kui ka neid kohalikkude omavalitsuste ja vähemusrahvuste kultuur-omavalitsuste poolt ülevalpeetavaid õppeasutusi, mis vastavate seaduste alusel ei kuulu avalikkude õppeasutuste hulka.

§ 2. Täidab eraõppeasutus avaliku õppeasutuse ülesandeid, võib riik või riik ja omavalitsus kooli asutaja (ülevalpidaja) soovil kooli õppejõudude palgad enese kanda võtta, nagu see vastavate avalikkude koolide kohta seadustes kindlaks määratud. Eraõppeasutuste õppejõudude palkade riigi kanda võtmine sünnib Vabariigi Valitsuse otsusel haridusministeeriumi ettepanekul pärast tarviliku krediidi lubamist Riigikogu poolt. Õppejõudude palkade maksmise omavalitsuse poolt otsustab viimase volikogu.

§ 3. Erakoole, kus õppejõudude palgad makstakse riigi või riigi ja omavalitsuse poolt § 2. korras, nimetatakse õigustega erakoolideks ja nende koolide õppejõududel on ühised teenistuse, palga, pensioni ja abirahade õigused avalikkude koolide õppejõududega. Õigustega erakoolide õpilastel on kõik vastavate avalikkude koolide õpilaste õigused.

§ 4. Õigustega erakoolide õppejõudude palga maksmine riigi poolt lõpetatakse Vabariigi Valitsuse sellekohasel otsusel; palga maksmise lõpetamise omavalitsuse poolt otsustab viimase volikogu.

§ 5. Üldhariduslikud erakoolid ja kursused, milles töötavad 1. — 6. õppeaasta klassid, kas kõik või osa neist, kuuluvad algkoolide hulka; erakoolid, milles töötavad klassid, mis kõrgemad 6. õppeaastast ning mille lõpuklass ei ole madalam 11. õppeaastast, kuuluvad keskkoolide hulka, kuna kõik teised, välja arvatud kõrgemad õppeasutused, kuuluvad täiendus- ja erikoolide ning eriõppeasutuste hulka.

§ 6. Erakoole, mis algkoolist kõrgemad, võib nimetada eragümnaasiumiks, era-majandus- või tööstuskooliks jne., kui nad oma laadi ja õpetuse poolest üldjoontes vastavad sarnaste nimetustega avalikkudele koolidele.

§ 7. Üldhariduslikud erakoolid, kus töötavad alg- ning keskkoolide vastavad klassid, võivad moodustada ühtlase õppeasutuse ühise juhatausega, ühise majapidamisega ning ühise nimega, mille juures algkoolile vastavad klassid alluvad järelevalve ning aruannete suhtes vastavalt algkoolide kohta maksvatele määrustele.

§ 8. Kõrgemate eraõppeasutuste õppealatus peab kindlaks määratud olema nende põhikirjades, mis esitatakse haridusministeeriumile kinnitamiseks kooli asutaja poolt ühes kooli registreerimiseks nõutavate andmetega.

Aruandja **J. Vestholm** (loeb):

§ 9. Lühiaegsete, mitte üle kuue kuu kestvate kursuste, kodukoolide ja õppetöökodade registreerimise ning nende töötamise kohta paneb haridusministeerium maksma erimääruksi, mis nende avamist ja töö korraldamist lihtsamaks ning kergemaks teevad kui see käesolevas seaduses ette nähtud.

A. Usai (stp): § 9. puudub side terve seadusega. Sellel paragrahvil oli mõte siis, kui need koolid, tähendab, mitte üle 6 kuu kestvad kursused, kodukoolid ja õppetöökodad olid loetletud § 1-ses. Nüüd aga, kus hariduskomisjonis need õppeasutused välja langesid, kaotab igatahes see paragrahv oma mõtte, sest siin käsitatakse õppeasutusi, millest sugugi juttu ei ole terve seaduses. Nii võiks võtta veel terve rea õppeasutusi seadusesse ja deklareerida nende kohta midagi.

Teen ettepaneku, paragrahv kustutada.

Aruandja **J. Vestholm** (lõpusõna): Hariduskomisjonis oli see ettepanek ka kaalumisel. Seal aga leiti, et ometi soovitav oleks haridusministeeriumi tähelepanu juhtida just sarnastele õppeasutustele, mis täiel kujul käesoleva seaduse alla ei kuulu. See paragrahv oleks õieti haridusministeeriumile käsuks, et ta määrusi välja töötaks lühikesajaliste kursuste kohta nende avamise ja töö korraldamise lihtsustamiseks.

Komisjoni nimel ei saa ma ettepanekuga ühineda.

Juhataja **M. Martna**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 9 vastu võetud.

§§ 10—18 võetakse nähtava enamusega muutmatult vastu.

II. Õppeasutuse avamine ja ülevalpidamine.

§ 10. Eraõppeasutusi võivad asutada ja üleval pidada omavalitsused, juriidilise isiku õigusega eraorganisatsioonid ja asutused ning täisealised eraisikud.

§ 11. Hiljemalt kuu aega enne eraõppeasutuse avamist peab õppeasutuse asutaja või ülevalpidaja esitama kohalikele maa või linna koolivalitsusele või vastavale vähemusrahvuse kultuurvalitsusele ühes registreerimise sooviavaldusega järgmised dokumendid ning andmed:

1) organisatsiooni või asutuse põhikirja kinnitatud ärakirja, kui õppeasutuse asutajaks või ülevalpidajaks on eraorganisatsioon või asutus, või isikutunnistuse kinnitatud ärakirja, kui asutaja või ülevalpidaja on eraisik;

2) õppeasutuse asutaja või ülevalpidaja poolt allkirjutatud teatelehe järgmiste andmetega: õppeasutuse nimetus, tüüp, õppekeel, asukoht ja aadress; kas õppeasutus on ühis- või lahusasutus, mees- või naisõpilastele; kursuse ulatus õppeaastate järgi; klasside või klassikomplektide arv asutuse avamisel ja ta lõplikul väljakujunemisel; tegelik õppetöö vältus, kas korraldatakse õpilastele internaati; allikad õppeasutuse kulude katmiseks ja õppemaksu suurus;

3) tunnistuse kohaliku omavalitsuse arsti poolt, et asutusele määratud ruumid vastavad tervishoiu nõuetele;

4) õppeasutuse ülevalpidaja kirjaliku kohustuse, et ta asutuse ruumide korrashoiu eest tarvilikult hoolitseb ja teda tervishoiu nõuetele vastavate sisseseadetega ning vajaliste õppevahenditega varustab;

5) kolm eksemplari õppe- ja tunnikavu, kui need lahku lähevad üldises korras maksmapandud vastavate õppeasutuste õppe- ja tunnikavadest;

6) õppeasutuse põhikirja kolmes eksemplaris, kui see § 8. järgi nõutav või kui asutus soovib iseäraliku põhikirja järgi töötada.

Ühel ajal sooviavaldusega pannakse ette registreerimiseks ka avatava õppeasutuse juhataja (§ 37).

§ 12. Kui seaduslikku takistust ei ole, siis registreerib eraõppeasutuse, mille kursus ei ulata üle alg- või täienduskooli kursuse maa või linna koolivalitsus, või vähemusrahvuse kultuurvalitsus, teiste õppeasutuste kohta (§ 5) esitab aga registreerimise ettepaneku ühes oma arvamiselega haridusministeeriumile hiljemalt ühe nädala jooksul, registreerimiseks nõutavate dokumentide ja andmete (§ 11) saamise päevast arvates. Õppeasutuste põhikirjad (§ 8 ja § 11. p. 6) kuuluvad haridusministeeriumi kinnitusele.

§ 13. Kui koolivalitsus, vähemusrahvuse kultuurvalitsus või haridusministeerium keeldub õppeasutust registreerimast, siis teatab ta sellest õppeasutuse asutajale ühes keeldumise põhjuste nimetamisega. Koolivalitsuse ja

vähemusrahvuse kultuurvalitsuse otsuse peale võib kaevata haridusministeeriumile ja viimase otsuse peale kohtusse administratiivkohtu korras.

§ 14. Kui kuu aja jooksul ei järgne kooli avamiseks vastava koolivalitsuse, vähemusrahvuse kultuurvalitsuse või haridusministeeriumi keeld või täiendavate andmete pärimine, siis võib õppeasutuse asutaja avada asutuse, sellest teatades maa või linna koolivalitsusele, või vastava vähemusrahvuse kultuurvalitsusele.

§ 15. Vähemusrahvuste kultuurvalitsused on kohustatud nende poolt registreeritud eraõppeasutuste avamisest teatama haridusministeeriumile kui ka õppeasutuse asupaiga maa või linna koolivalitsusele.

§ 16. Eraõppeasutuse üleminek ühelt ülevalpidajalt teisele sünnib §§ 10. — 15. korras, kusjuures aga esitamata jäävad andmed ja dokumendid (§ 11) olude kohta, mis ei muutu õppeasutuse ülevalpidaja vahetusel. Sama kord on maksev ka eraõppeasutuse tüübi muutmise kohta.

§ 17. Eraõppeasutuse võib sulgeda tema ülevalpidaja sellest teatades asutusele, kes õppeasutuse registreerinud, kui ka õpilastele, nende vanematele või hooldajatele ja õppejõududele kaks kuud enne sulgemist, kui sulgemise tähtaeg ei ole ette nähtud õppeasutuse avamisel (§ 11 p. 2). Erakooli võib sulgeda tema ülevalpidaja ainult õppeaasta lõpul.

§ 18. Kui eraõppeasutus toetust saab riigilt või omavalitsuselt, siis kuulub õppeasutuse majapidamine toetuseandja järelevalve alla ja õppeasutus on kohustatud esitama temale oma kulude ja tulude eelarve ja aruande.

Aruandja J. Vestholm (loeb):

§ 19. Määrused õppetöö kestuse, alguse, lõpu, vaheaegade ja üldiste ning kohalikkude pühade kohta avalikkudes koolides on maksvad ka vastavate erakoolide kohta, kui see haridusministeeriumi poolt erakooli ülevalpidaja soovil teisiti ei ole korraldatud. Muis eraõppeasutustes määrab õppetöö kestuse õppeasutuse ülevalpidaja.

A. Usai (stp): Õppetöö kestus avalikkude algkoolide, samuti ka keskkoolide seaduses on kindlasti ette nähtud. Seal on ära näidatud, mitu nädalat peab vähemalt minimaalselt kestma õppeaeg. Käesolevas eraõppeasutuste seaduses tahetakse anda võimalus erinorme ette näha. Siin on öeldud koguni (loeb): „neis eraõppeasutustes määrab õppetöö kestuse õppeasutuse ülevalpidaja“. (Aruandja J. Vestholm: Muis....) Igatahes on või-

malus haridusministeeriumi nõusolekul muuta neid norme, mis on ette nähtud avalikkude algkoolide ja keskkoolide tarvis. Siin võivad tekkida mõningad vastolud. Kujutame ette, et avatakse avalikud eraalgkoolid ja seal on lühem õppeaeg ette nähtud kui avalikkudes algkoolides, loomulikult minnakse sarnastesse koolidesse, kus õppeaeg lühem. Sel teel satuksid avalikud koolid koolisunduse teostamisel palju viletsamasse seisukorda kui eraalgkoolid.

Ka näeb ette see seadus avalikkude koolidega ühist õppekava. Ühise õppekava teostamine on võimalik ühise õppeaja olemasolul. Kõik need asjaolud nõuavad, et eraõppeasutustes maksaksid needsamad õppetöö kestuse normid, missugused maksavad avalikkudes alg- ja keskkoolides. Sellepärast teen ettepaneku — välja jätta selle paragrahvi lõpp: „kui see haridusministeeriumi poolt erakooli ülevõlpidaja soovil teisiti ei ole korraldatud. Muis eraõppeasutustes määrab õppetöö kestuse õppeasutuse ülevõlpidaja“ ja § 19 redigeerida järgmiselt: „Määrused õppetöö kestuse, alguse, lõpu, vaheaegade ja üldiste ning kohalikkude pühade kohta avalikkudes koolides on maksavad ka vastavate erakoolide kohta.“

Aruandja **J. Vestholm** (lõpusõna): Komisjoni nimel ei või ma parandusega ühineda. Käesoleva seaduseelnõu § 1. on üles loetud, missugused eraõppeasutused käivad selle seaduse alla. Selge on, et mitmed neist asutustest ei saaks käia nende õppe- ja vaheaegade järgi, mis avalikkude koolide kohta maksavad. Sellepärast ei saa § 19. välja jätta sõnu: „Muis eraõppeasutustes määrab õppetöö kestuse õppeasutuse ülevõlpidaja,“ mis tingitud § 1.

Peale selle arvan, et haridusministeeriumi loal võidakse õppeasutustes, kus seda tarvilikuks peetakse, pühadevaheaga lühendada või pikendada, silmas pidades, et seaduses ettenähtud üldine õppeaja vältus ei väheneks.

Juhataja **M. Martna**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on rkl. Usai ettepanek tagasi lükatud. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 19 vastu võetud.

§§ 20 — 21 võetakse nähtava enamusega muutmatult vastu.

III. Õppe- ja kasvatusosa.

§ 20. Õppekeeleks eraõppeasutustes võib olla kas õpilaste emakeel või riigikeel, kuigi

viimane ei ole õpilaste emakeeleks. Muudel juhtumistel võib õpilane mitteemakeelses õppeasutuses õppida mõjuvatel põhjustel, mida otsustab kohalik maakonna või linna koolivalitsus. Emakeele kindlaksmääramisel maksavad samad alused ja kord, mis on kindlaks määratud avalikkude koolide seadustes. Maa ning linna koolivalitsuste otsuste peale võib kaevata haridusministeeriumile.

§ 21. Üldharidusliku mitte-eestikeelse erakooli õppeainete hulgas ei tohi puududa hiljemalt 3-dast õppeaastast Eesti keel.

Aruandja **J. Vestholm** (loeb):

§ 22. Erakoolides, kus õpivad koolikohusele alluvad lapsed, peab antav õpetus avalikkude algkoolide õpetuse väärioline olema. Lähevad erakooli õppekavad avalikkude koolide õppekavadest lahku, siis otsustab nende ühevääriolikkuse küsimuse maa ja linna koolivalitsuse ning vähemusrahvuse kultuurivalitsuse ettepanekul haridusministeerium.

M. Juhkam (tõer): Minu tähelepanu on haridusetegelaste poolt juhitud asjaolule, et vaevalt maksab paragrahvi teist osa sel kujul vastu võtta, ja nimelt järgmistel põhjustel: Lahkuminevad õppekavad võivad olla väga väikesed. Sisuliselt on ju ka täiesti ükskõik, kas kuskil erakoolis antakse näiteks ühe joonistusetunni asemel kaks. Lahkuminevad võivad olla väga väikesed. Nüüd küsiks in ma, on siis asi nii tähtis, et seda igal üksikul juhtumisel peab otsustama haridusministeerium? Vististe mitte. Haridusministeeriumil on palju tähtsamaid küsimusi otsustada.

Neil põhjustel teen ettepaneku, võtta paragrahvi lõpus sõnade asemel: „siis otsustab... haridusministeerium“ — „siis otsustab nende ühevääriolikkuse küsimuse asutus, kellest oleneb nende õppeasutuste registreerimine“.

Aruandja **J. Vestholm** (lõpusõna): Sisuliselt ei ole ma isiklikult härra Juhkami ettepaneku vastu, aga komisjoni nimel ei saa ma selle ettepanekuga ühineda.

Juhataja **M. Martna**: (Hääletatakse.) Poolt on 33 häält, vastu 20 häält, seega on rkl. Juhkami ettepanek vastu võetud.

(Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 22 ühes parandusega vastu võetud.

§§ 23 — 29 võetakse nähtava enamusega muutmatult vastu.

§ 23. Üldhariduslikus erakeskkoolis tuleb õpetada Eesti ajalugu ning Eesti maateadust kui ka Eesti kodanikuõpetust vähemalt samas ulatuses kui see on sunduslik avalikkudes keskkoolides.

§ 24. Kestvatest muudatustest erakooli kinnitatud õppe- ja tunnikavades (§ 11 p. 5) teatab kool hiljemalt kuu aega enne muudatuste maksmapanemist vastavale koolivalitsusele.

§ 25. Õpilaste maksimaalarv erakooli klassis on sama suur kui vastava avaliku kooli klassis.

§ 26. Erakooli sunduslikule algkoolile vastava osa lõpetajatele, kes soovivad saada tunnistuse koolikohuse täitmise kohta, korraldatakse katsed sundusliku algkooli nõuete ulatuses haridusministeeriumi poolt määratud korras.

§ 27. Eraalgkoolidele või erakeskkoolide algkoolile vastavale klassidele, kus õppetöö edukus püsivalt seisab nõutaval kõrgusel, võivad maa või linna koolivalitsused, või vähemusrahvuste kultuurivalitsused lubada sundusliku koolikohuse täitmise tunnistused kui ka kooli lõputunnistused välja anda samas korras, kui see sünnib avalikkudes algkoolides (§ 31).

§ 28. Eri- ning keskkoolide hulka kuuluvate eraõppeasutuste õpilastel, kes soovivad omandada avaliku kooli õpilastega ühesugused õigused, tulevad haridusministeeriumi poolt määratud korras katsed teha.

§ 29. Eelmises (28) paragrahvis tähendatud õppeasutuste õpilastele võib haridusministeerium anda kõik vastavate avalikkude koolide õpilaste õigused, kui õppetöö edukus asutuses püsivalt seisab nõutaval kõrgusel.

Aruandja J. Vestholm (loeb):

§ 30. Erakoolidele, mis on silmapaistvad oma hea varustuse ja töö edukuse, s. o. õpilaste kõrge arenemise poolest, võib haridusministeerium lubada kursuse läbivõtmist ja õigustega lõpetamist ka ainete osaliselt teises koosseisus ja ulatuses kui see avaliku kooli lõpetamisel nõutav.

A. Usai (stp): Eelmises paragrahvis, nimelt § 29., on eraõppeasutustele antud vastavate avalikkude koolide õigused, kui õppetöö edukus seisab püsivalt vastaval kõrgusel. § 30. tahetakse erilised õigused erakoolidele anda ka neil juhtumistel, kui kooli õppekava osaliselt teises koosseisus ja ulatuses läbi võetakse. Jääb arusaamatuks, misjaoks on niisuguste õiguste laiendamine, mis kasu võib sellest olla. Üks on kindel, et sarnasel

eraõppeasutuste eesõigustusel võidakse võtta näiteks usuõpetust suuremas ulatuses... (J. Tõnisson, rhv: Looduseteadust! — Keskest vahelhüüe: Sotsioloogiat!) Üldse on lubamata, et erakoolidele antakse suuremad õigused kui seda antakse avalikkudele koolidele; siis tuleksid ka avalikkudele koolidele anda sarnased õigused. Sellepärast teen ettepaneku, kustutada § 30. § 29-das on juba kõik õigused antud erakoolidele, mis avalikkudel koolidel olemas.

Aruandja J. Vestholm (lõpusõna): Tehtud ettepanekuga ei saa ühineda. Seda küsimust on kaalutud juba komisjonis, kuid komisjon leidis, et § 30 tuleks vastu võtta sel kujul, nagu ta ette kantud. Ühe eelmise paragrahvi arutamise puhul juhtis rkl. härra Juhkam õieti tähelepanu asjaolule, et mitmesugustes koolides mitmesugustel põhjustel võivad õppeained olla teises koosseisus, näiteks ühes koolis õpetatakse rohkem kodanikuõpetust jne. Haridusministeerium võib mõnel puhul mingisugusele koolile neid õigusi lubada ka siis, kui väikesed muudatused ette võetakse, võrreldes avalikkude koolide õppekavadega.

Sellepärast ei saa komisjoni nimel tehtud ettepanekuga ühineda ja palun § 30 vastu võtta.

Juhataja M. Martna: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 30 vastu võetud.

§§ 31 ja 32 võetakse nähtava enamusega muutmatult vastu.

§ 31. Eelmistes 27., 29. ja 30. paragrahvides tähendatud load ja õigused antakse määramata ajaks. § 36. ettenähtud põhjustel võib haridusministeeriumilt järgneda peale tehtud hoiatust nende lubade ja õiguste tühistamine.

§ 32. Haridusministeerium määrab kindlaks eraõppeasutused, milliste õpilased kaitseväge astumiseks ajapikendust saavad üldistel alustel vastavate avalikkude koolide õpilastega.

Aruandja J. Vestholm (loeb):

§ 33. Õpilaste tööle ergutamisel, nende juhtimisel ning kasvatamisel on lubatav tarvitada ainult pedagoogilisi võtteid. Kehaline käristus on keelatud.

M. Juhkam (töer): Mulle jätab paragrahvi lõpp õige ebamäärase mulje. Kui

paragrahv sel kujul vastu võtta — võiks tekkida arvamine, nagu oleks meil seni kõvasti karistatud. Seda aga tehtud ei ole, ja sellepärast ei tarvitse ka rõhutada, et kehaline karistus keelatud on. Ma ei arva, et kui paragrahvi lõpp kustutatakse, et sellepärast kohe siis kedagi kehaliselt karistama hakatakse. Asja ei ole tarvis otsustada siin, vaid see küsimus kuulub lahendamisele üldise koolikorralduse juures.

A. Usai (stp): Ma toetan lause — „Kehaline karistus on keelatud“ § 33-dasse jätmist. Põhjendan seda asjaoluga, et avalikkude algkoolide seaduses on ette nähtud, et kehaline karistus on keelatud. Kui nüüd kehaline karistus ühes seaduses keelatud on ja teises sellest vaikides mööda minnakse, siis võiks sellest järeldada, et käesolevas seaduses kehaline karistus lubatud on. Kokkukõlastamise mõttes on vajalik selle lause sissejätmine § 33-dasse. Pealegi, nagu juba eelpool tähendasin, on see keeld ette nähtud avalikkude algkoolide seaduses, ja sellepärast toetan selle lause sissejätmist ka käesolevas seaduseelnõus.

Juhataja **M. Martna**: Hääletamisele tuleb rkl. Juhkami ettepanek, kustutada § 33-da lõpus sõnad: „Kehaline karistus on keelatud“. (Hääletatakse. — J. Tõnisson, rlv: Kes kaerakasvatuse poolt on, palun käed üles tõsta!) Poolt on antud 35 häält, vastu 17 häält, seega on rkl. Juhkami ettepanek vastu võetud. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 33 ühes parandusega vastu võetud.

§ 34 võetakse nähtava enamusega muutmatult vastu.

§ 34. Keelatud on õpetust anda või õpilasi kasvatada Eesti demokraatliku vabariigi või avaliku kõlbluse vastases vaimus.

Aruandja **J. Vestholm** (loeb):

§ 35. Õpetus- ning kasvatusküsimustel igem kaalumine, õpilaste elukommete ja õppetöö edukuse hindamine ning sellega kokkukõlas õppimiskäigu või kursuse lõpetamise otsustamine, uute õpilaste võimiste hindamine ja nendele õppeastme määramine ning õpilaste koolist eemaldamine sünnib õppeasutuse pedagoogikanõukogus, mis koosneb õppeasutuse õpetajaist, ülevalpidajast või tema esitajast, kooliarstist, kus tema olemas, ja õpilaste vanemate esitajatest samal arvul kui see on ette nähtud vastavate avalikkude koolide sea-

dustes. Pedagoogikanõukogu kutsub kokku ja juhatab asutuse juhataja või tema asetäitja.

A. Usai (stp): § 35-das on ette nähtud kooliarst, kes võib osa võtta pedagoogikanõukogu koosolekust. Ometi ei ole aga see seadus teinud kohuseks eraõppeasutustele, et kooliarst seal ametisse kutsutaks. Avalikkude algkoolide, kui ka keskkoolide seaduses on ette nähtud, et kooliarstid peavad ametisse kutsutama. Arvan, et eraõppeasutused ei või kooliarstita läbi saada; see oleks eesõigustuse erakooli ülevalpidajatele, kui nad niisugusest kohustusest vabanevad.

Niisamuti ei ole seaduses ette nähtud lastevanemate esindajate koosolekuid, kuna lastevanemate esindajaid kutsutakse osa võtma pedagoogikanõukogu koosolekuist. Mil teel nad sinna kutsutakse, kui sarnast asutust ei ole loodud? Oleks soovitav analoogiliselt avalikkude algkoolide seadusele luua lastevanemate koosolekute instituut eraõppeasutuste juures, kuna siis võimalik oleks delegeerida esindajaid pedagoogikanõukogusse.

Edasi ei ole ette nähtud selles seaduses kooli apteeki, mis ka ilmtingimata vajalik oleks eraõppeasutustes. Sellepärast teen ettepaneku, § 35. täiendada järgmiste lõigetega: Teise lõikega: „Kooli ja kodu vahel lähema ühenduse loomiseks kutsub pedagoogikanõukogu lastevanemate koosoleku vähemalt kaks korda aastas kokku.“

Kolmanda lõikega: „Õpilaste tervise eest hoolitsemiseks on eraõppeasutuse ülevalpidaja kohustatud kooliarsti palkama.“

Neljanda lõikega: „Igas eraõppeasutuses peab olema kooliapteek kõige tarvilikumate arstirohtudega ja abinõudega.“

Aruandja **J. Vestholm** (lõpusõna): Sisuliselt ei saa ma ühegi ettepaneku vastu olla. Need küsimused olid arutusel komisjonis. Puhtpraktilistel põhjustel leiti, et ülearune on neid paragrahvi võtta, sest tihtipeale muutub nende läbiviimine võimatuks. Mis puutub ühendusse vanemate ja kooli vahel, siis on see erakoolides tingimata elavam kui avalikkudes. Kordan veel kord, et sisuliselt ma selle ettepaneku vastu ei ole, kuid komisjoni nimel ei saa sellega ühineda.

Juhataja **M. Martna**: (Hääletatakse.) Rkl. Usai ettepaneku poolt on 20 häält, vastu 25, seega tagasi lükatud.

(Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 35 vastu võetud.

§§ 36 — 38 võetakse nähtava enamusega muutmatult vastu.

§ 36. Õpetus- ja kasvatustöö eraõppeasutustes kuulub haridusministeeriumi ja vastava koolivalitsuse või vähemusrahvuse kultuurivalitsuse järelevalvele. Kui õppeasutuse tegevus on sattunud vastollu maksvate seadustega või selle tegevuses on ilmsiks tulnud korratusi või väärnähtusi, on õppeasutuse ülevalpidaja kohustatud tähendatud asutuste nõudmisel viibimata samme astuma puuduste kõrvaldamiseks. Kui antud tähtjaks puudused kõrvaldatud ei ole, siis võib haridusministeerium nõuda õppeasutuse juhataja asetamist uue isikuga või õppeasutuse sulgeda. Sulgemise otsuse peale võib kaevata administratiivkohtu korras.

IV. Õppejõud.

§ 37. Igal eraõppeasutusel peab olema juhataja ja tarvilik arv õppejõude. Juhatajaks ja tema abiks võib olla riigikeelt oskav Eesti vabariigi kodanik, kellel on õigus õpetada vastavas koolitüübis.

§ 38. Õppejõuks eraõppeasutuses võib olla isik, kellel on kutsetunnistus õigusega õpetada vastavas koolitüübis. Kui ei leidu vastava kutsega õppejõude, võib õpetajaid registreeriv asutus õppejõudude kohuste täitjaks registreerida ka teisi isikuid vastavalt avalikkude koolide kohta käivate ajutiste määruste nõuetele.

Aruandja **J. Vestholm** (loeb):

§ 39. Eraõppeasutuse juhataja, tema abi ning õppejõud registreerib ametisse asutus, kellest oleneb selle õppeasutuse registreerimine. Juhataja registreerimiseks teeb ettepaneku õppeasutuse ülevalpidaja, õppejõudude kohta aga õppeasutuse juhataja, võimaluse korral ühes pedagoogikanõukogu arvamiseaga. Kus see asutuse eripõhikirjaga teisiti ette nähtud ei ole, seal kutsuvad õppejõud ametisse õppeasutuse ülevalpidaja.

M. Juhkam (töer): § 39. lõpp näeb ette koolijuhataja ja õppejõudude registreerimiseks kahesuguse korra. Nimelt nõutakse, et juhataja registreerimiseks teeb ettepaneku õppeasutuse ülevalpidaja, õppejõudude kohta aga õppeasutuse juhataja võimaluse korral ühes pedagoogikanõukogu arvamiseaga. Siin on nähtavasti tahetud kätte saada teatavat subordinatsiooni või alluvust õpetajate ja juhataja vahekorras. Aga vaevalt saadakse seda kätte, sest sarnane olukord eraõppeasutuses mõeldav ei ole, kus koolijuhataja on selle täielik peremees. (J. Tõnisson, rhv: Kui nad

omale presidendi valivad, siis küll vaevalt distsipliinist midagi välja tuleb.) Kas nad presidendi valivad või mitte, on iseküsimus, aga arvan, et vaevalt mõeldav on olukord, kus kooli ülevalpidaja ülesanne on ainult koolijuhatajale raha muretseda. § 39. ettenähtud kord võimaldab arusaamatusi ühest küljest koolijuhataja ja õppejõudude vahel ja teisest küljest kooli ülevalpidaja ja koolijuhataja vahel. Kõigil neil põhjustel teen ettepaneku, § 39. lõpp algades sõnadest „Juhataja registreerimiseks“ redigeerida järgmiselt: „Ettepaneku registreerimiseks teeb õppeasutuse ülevalpidaja võimaluse korral ühes pedagoogikanõukogu arvamiseaga“

Aruandja **J. Vestholm** (lõpusõna): Komisjoni nimel ma parandusega ühineda ei saa.

Juhataja **M. Martna**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on rkl. Juhkami ettepanek tagasi lükatud.

(Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 39 vastu võetud.

§§ 40 — 46 võetakse nähtava enamusega muutmatult vastu.

§ 40. Kestva iseloomuga õppeasutustes registreeritakse ametisse alalised õppejõud kas ilma tähtajata või õppeasutuse ülevalpidaja ettepanekul tähtajaliselt. § 38. nimetatud õppejõudude kohustetäitjad registreeritakse ametisse kuni kooliaasta lõpuni. Ajutistes õppeasutustes registreeritakse õppejõud ametisse õppeülesande täitmise lõpuni.

§ 41. Õppejõudude lahtiregistreerimine sünnib samade asutuste poolt, kui nende ametisse registreerimine. Õppejõu ametist tagandada võib pedagoogilistel põhjustel haridusministeerium.

§ 42. Eraõppeasutuste õppejõud ning ametnikud saavad riigi poolt pensioni ja ühekordset toetusraha pensioni seaduses ettenähtud korras.

§ 43. Õppeasutuse juhataja on vastutav kasvatus- ning õppetöö korralikkuse eest koolis. Tema vastutusel sünnib ka kirjavahetus õppeasutuse nimel ning aruandmine õppetööst.

V. Eraõppeasutuste õigused.

§ 44. Eraõppeasutustel võib olla pitsat registreeriva asutuse poolt kinnitatud kujul.

§ 45. Eraõppeasutuse õpilastel ja õpetajatel on riigi raudteedel ja laevadel ühesugused soodustused avalikkude koolide õpilaste ja õpetajatega.

§ 46. Eraõppeasutuste tarvidusteks haridusministeeriumi loal sissetoodavad raamatud, õppeabinõud ja nende osad on tollimaksust vabad.

Aruandja **J. Vestholm** (loeb):

„VI. Seaduse elluviimine.

§ 47. Käesolev seadus hakkab maksma 1927. a. 1. augustist. Sest ajast kaotab maksuvuse 1914. a. 1. juuli erakoolide seadus.“

Komisjonis võeti vastu 1. august 1927. a. Et aga see tähtaeg möödab, siis panen komisjoni nimel ette Riigikogule vastuvõtmiseks § 47 tähtajaks 1. jaanuar 1928. a.

Juhataja **M. Martna**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 47 ühes aruandja parandusega vastu võetud. § 48 võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

§ 48. Eraõppeasutused, mis registreeritud enne selle seaduse maksmahakkamist, ei kuulu uuele registreerimisele, õppeasutused, mis avatud ilma registreerimata, tulevad nende ülevõtmise poolt § 11. korras ette panna registreerimiseks kahe kuu jooksul, selle seaduse maksmahakkamisest arvates, vastasel korral peavad need õppeasutused oma tegevuse lõpetama.

Juhataja **M. Martna**: Riigikogu tuleb tagasi 3. päevakorra-punkti juurde.

7. Põllumajapidamiste metsaga varustamise seadus — I lugemisel. Pean teatavaks tegema, et kevadel, kui seaduseelnõu arutamisel oli, jäi kaks sõnavõtjat nimekirja, nimelt rkl. Pool ja rkl. Tonkman. Kas tähen-
datud härrad on siin? (Hüüded: Ei ole.)

Riigivanem **J. Teemant**: Palun käesoleva seaduseelnõu arutamist katkestada ja anda viimane maakomisjoni, sest praegune valitsus ei ole sisuliselt selle seaduseelnõu kohta seisukohta võtnud.

Maakomisjoni aruandja **B. Oja**: Käesolev seaduseelnõu esitati ikkagi praeguse valitsuse koosseisus, ja komisjonis kaitsesid käesoleva valitsuse liikmed käesolevat seaduseelnõu. Sedasama kaitsesid käesoleva valitsuse liikmed siin Riigikogus. Komisjon oli suure enamusega selle seaduseelnõu tagasilükkamise poolt, ja arvan, et seda maakomis-

joni tagasi anda ei ole mingisugust mõtet. Kui valitsus tahab seda kaaluda, siis peaks valitsus selle tagasi võtma.

Riigivanem **J. Teemant**: Siin on eksitusega tegemist. Komisjon arutas seda seaduseelnõu, muu seas, detsembrikuus 1926. aastal. Protokollides on seda näha, ja seal võib igaüks seda leida. Praegune valitsus ei olnud aga detsembrikuus läinud aastal riigitüüri juures, ja sellepärast ei saa seda, mida siin praegu lugupeetud rkl. Oja ette kandis, muuks nimetada, kui ainult eksituseks. Sellepärast toetan seda ettepanekut, mida tegin. (Vahelhüüe pahemalt poolt.) Valitsus on teatav üksus. Kas valitsuses üksikud inimesed endised on või mitte, see sisuliselt asja ei muuda. Praegusel juhtumisel on tähtis, et terve valitsus seisukoha võtab. (J. Voiman, stp: Aga komisjonis kaitses ometi seda elnõu praeguse valitsuse esindaja!) Vaadake, minu härrad, teie leiate protokollist ja võite seal leida, et komisjoni koosolek peeti juba detsembrikuus 1926. aastal. Kuigi siis seal põllutöoministeeriumi esindaja koosolekust osa võttis, siis oli see, esiteks, teise valitsuse ajal, ja, teiseks, põllutöoministeeriumi ametnik ei ole igakord valitsuse seisukoha väljendajaks.

Aruandja **B. Oja**: Täheandan ainult seda, et käesolevat seadust maakomisjoni anda ei ole mõtet, sest maakomisjon oli samas koosseisus, kui praegu. Kui valitsus tahab seda elnõu kaaluda, siis peaks ta selle tagasi võtma, aga mitte sinna komisjoni andma, kelle seisukoht juba selge on. (K. Ast, stp: Tervishoiu komisjoni tarvis anda!)

Juhataja **M. Martna**: Panen hääletamisele härra Riigivanema ettepaneku, seaduseelnõu maakomisjoni tagasi anda. (Hääletatakse.) Poolt on 39 häält, vastu 33 häält, selllega on ettepanek vastu võetud.

8. Palgaalam-määrade seadus — I lugemisel. Aruandja ei ole kohal, sellepärast jääb see päevakorra-punkt välja.

9. Eluaseme seadus — I lugemisel. Maakomisjoni aruandja **V. Vessart**: Käesolev seaduseelnõu, mis sotsialistliku rühma poolt

esitatud, oli maakomisjonis arutamisel ja võeti see I lugemisel vastu ja esitati siis valitsusele seisukoha võtmiseks. Valitsuse esindaja seletusest selgus, et selles seaduseelnõus ettenähtud nõudmised teiste seadustega juba lahendatud, ja sellepärast langes selle seaduse tar-

vidus otsekohe ära. Sel põhjusel teen maakomisjoni nimel ettepaneku, käesolev seaduseelnõu tagasi lükata.

J. Vain (stp): Maakomisjon seda eelnõu arutades tarvitas rohkem aega ja käsitas palju rohkem küsimusi, kui komisjoni aruandja siin vaevaks võttis nimetadagi. Mille peale mingisugust vastust komisjonis anda ei saadud, ja arvatavasti ka komisjoni aruandja ega teised eelnõu tagasilükkamise pooldajad nüüd anda ei saa, on küsimus, missugused õigused on Eesti kodanikul eluaseme saamiseks. Meie põhiseaduse vastav paragrahv deklareerib küll sellekohase õiguse, aga kuskil maksvates seadustes konkreetset normi seni antud ei ole, ja selle tõttu jääks ka eluasemete saamise suhtes maksma kord, — kust tahetakse — sealt antakse ja kellele tahetakse — sellele antakse, meeldib nägu, — võid saada, on sul mingisugune seljatagune — võid ka saada, aga kui tahad hariliku sureliku seisukohalt asja ajada, siis on küllalt eeldusi, et lootused on täitsa ilmaaegsed. Kui meie kord oleme eluaseme saamise õiguse oma põhiseaduses deklareerinud, siis õelgu täna kas härra aruandja või mõni teine, et meie sellest täitsa loobume, et põhimõtte seal on seatud üles kui omaaja roosisem lootus, sest need ajad, mil meie põhiseadust välja töötati, olid nii öelda Eesti riigi noorusajad, kus ta rohkem lootis, kui ta nüüd enneaegselt vanana, lödveneva põlvega teha suudab. Õeldagu siis, härra aruandja seda öelnud ei ole.

Kui see nii on, et ei taheta tõepoolest midagi teha, siis peab seisukorraga leppima, et Eesti kodanikud ka tulevikus sunnitud on eluaset otsima mujalt, kui praeguse Eesti riigi maa-alalt. Ja sellejuures kaevatakse, et tööjõuline element välja rändab; peaks loodama võimalusi Eesti jääda.

Kui põllutöoministeriumil ka praegumaksvate seaduste järgi võimalik on luua eluasemeid, siis härra aruandja ehk toob ette arvud, kui palju on viimaste aastate kestel neid loodud.

Mul ei ole tarvidust, vahet tegema hakata praeguse põllutöoministri härra Köstri ja tema eelkäijate vahel. Meie teame väga hästi, missuguse vaeva ja viletsusega tuli varem võidelda üksikute küsimuste eest. Näiteks põllutöoliste küsimus. Hulk aega kestis enne, kui valitsuse ringkonnad leidsid, et selle küsimusega tõi taga on, ja hakati mõisatöolistele maakohiti andma. (M. Martinson, põl: Teie nõuate ju jagamise lõpetamist.) Hiljem on ka lubatud üht või teist, aga hiljemad lubadused ei olnud enam väga siduvad, sest lubadusi annab härra põllutöominister suurema ula-

tusega kui teised, ja täidab neid kolm korda suurema visadusega kui teised.

Üksikud kodanikud on pööranud eluaseme saamiseks põllutöoministeriumi poole. Kui nad seal rahuldavat vastust ei ole saanud, siis on nad ajanud oma asju Vabariigi Valitsusega. Lõppude-lõpuks oldakse nii armuline ja antakse maatükk kätte. Kui suur sarnane maatükk vahest olla võib, selle kohta võiks näiteid tuua. Ma tooksin teile ette äärmise. Riidaja vallas anti kodanikule eluasemeks kätte 40 sülda. (J. Soots, põl: Võib maja peale ehitada.) Härra Soots arvab, et neljakümne sülla peale võib maja peale ehitada. Maanteedevalitsus aga arvab, et maja peab olema teatud süllad maanteest eemal. Et maja ehitada politsei- ja maanteedevalitsuse nõudmiste põhjal teatud jagu teest eemale, oli tarvis maad juurde saada. Algas uus käik valitsuseasutuste vahel, ja lõpuks läheb inimesel korda oma endisele 40 süllale veel mõned süllad juurde saada ja ehitamisega võidi peale hakata. Selleks kulus aga üle 2 aasta. Ehitusematerjal, mis oli välja veetud selle hea lootusega, et ehitada võib 40 sülla peale, oli mädanema läinud. Igaühel Eesti kodanikul ei jätkuks ka visadust sarnast võitlust pidada aastate kestel, põllutöoministeriumist käia Vabariigi Valitsuse juurde ja sealt lõpuks kätte saada 100 sülda maad. Tallinnas praegu 100 sülla peale ehitada ei lubata, kui see välja mõõdetud oleks sarnases kohas, kus võib juurde saada maad. Eesti riigi kõige kaugemates maakohtades linnadest on sada sülda suurem maatükk kui meie riigi pealinnas. See pilt näitab väga hästi, missuguse visadusega võidelda on. Kui põllutöoministeriumi ei oleks sundinud Vabariigi Valitsus, keda tüüdati palvekirjade ja pealekäimistega, siis oleksid inimesed ilma jäänud. On tarvis luua konkreetset võimalust, ja eelnõus on teed küsimuse lahendamiseks. Et need teed oleksid ainuõiged, selle eest ei ole vaieldud. Kui kuskilt saadakse teisi võimalusi ja teid, siis esitatagu need seaduse arutamisel. Tagasi lükata aga seaduseelnõu sarnase kergusega ja põhjendamata, nagu maakomisjoni aruandja sellega hakkama sai, näitab, et meil olulisem küsimus suure pealiskaudsusega ja kergemeelsusega otsustatakse. See ei annaks Riigikogust head tunnistust ja sunnitaks kodanikkude keskel halba muljet.

Eelnõu on esitatud Riigikogule mitte sarnase komisjoniliikmete hääle vahekorraga, et ei oleks mõtet maakomisjonis selle arutamisele asuda. Sellepärast arvan, et kui küsimus otsustada tahetakse, siis esitatagu materjalid; nende olemasolemisel loodan, et Riigikogu tuleb arvamisele, et seaduseelnõu tuleb maa-

komisjoni tagasi anda, kellel siis võimalus avaneb seda üksikasjaliselt arutada.

Vaheaeg kl. 19.05 min. — kl. 19.20.

A. Vomm (stp): Austatud rahvasaadikud! Käesolev seaduseelnõu, mis praegu päevakorras ja mille maakomisjon on esitanud tagasilükkamiseks, on suurema tähtsusega meie maaküsimuses. Oleks võinud oodata, et härra Riigivanem sedasama oleks teinud, mis meie nägime kahe eelmise seaduseelnõu puhul, mis täna päevakorras olid. Nimelt seaduseelnõu puhul, mis vabastab koguduste maad nende võõrandamisest, — esines härra Riigivanem ettepanekuga, see seaduseelnõu päevakorrast ära võtta, või õigemini maakomisjoni tagasi anda, et valitsusel ei olevat selle seaduseelnõu kohta seisukoht võetud. Samuti nägime seda ka asunikku poolt esitatud metsade jagamise seaduse juures. Täiesti õigus oleks olnud oodata, et härra Riigivanem või valitsus oleks käesoleva seaduse juures tulnud ja öelnud, et tal ei ole kindlat seisukohta. Siis, kui seda seaduseelnõu maakomisjonis arutati, oli valitsuse esindaja sunnitud avaldama, et tal ei ole kindlat valitsuse seisukohta käesoleva seaduseelnõu juures, avaldades oma isiklikke arvamisi statistiliste andmete põhjal, ning käsitades meie maareformi arenemise käiku. Kuna aga seda sündinud ei ole, et valitsus selles küsimuses oma seisukohta revideerida tahab, siis võime eeldada, et Riigikogu parempoolne enamus ühineb komisjoni seisukohaga, ja eluasemete seadus lükatakse tagasi. Seega siis tahetakse sedakorda Eestis eluasemeküsimus maha matta. Kunagi tähendati siit kõnetoolist, tähendati ka komisjonis: „Teie võite tagasi lükata selle seaduse, teie võite mõneks ajaks maha matta Eestis eluasemete küsimuse, aga lõplikult teie seda maha matta ei saa, ta tõuseb ikka üles, tõusku ta kust tahes. Tõusku ta rahva enese seast ühel või teisel puhul, esitagu seda mõni Riigikogu rühm või Vabariigi Valitsus, aga ligemal ajal peab ta jälle päevakorras seisma.“

See on neil kodanikkudel Eestis, kes maal elavad, kuid kellel maad ei ole põliseks pidamiseks, eluküsimuseks, ja kui seda küsimust ei rahuldata, siis kerkib suuremal hulgal kodanikkudel küsimus üles, kas olla või mitte olla, sest elamisvõimalusi ei ole, kui ei ole töösamise ega maasaamise võimalust. Ainuke väljapääs on olnud see lootus, et aga maad saada, kust kohast ja kui palju, seda ei peeta üldse niivõrt tähtsaks kui aga üldse maad saaks.

Vaatame ligemalt seda asjakäiku, millega alustati selle seaduse tagasilükkamist. Maa-

komisjon, käesolevat seadust arutamisele võttes, pidi selle paratamata arutamisele võtma ilma, et valitsuselt selle kohta kindlat seisukohta oleks saanud. Kiüll katkestati komisjonis lugemist paariks kolmeks kuuks ja viimati läinud istungjärgu lõpuks saadi Vabariigi Valitsuselt kiri, mis umbes järgmist sisaldas, nimelt et maaseadusega on see küsimus juba lahendatud ja et maareformi teostamise määruse põhjal on Vabariigi Valitsusel võimalik seda küsimust täielikult lahendada. Ühesõnaga — kõik, kes Eestis maad soovivad saada, olgu see eluasemeks, põlluharimiseks või muuks otstarbeks, võivad seda saada niipalju kui soovitakse. Muid põhjendusi ega statistilisi andmeid põllutööminister selles kirjas ette ei toonud. Peale põllutööministri oli sellele kirjale alla kirjutatud, et Vabariigi Valitsus ühineb ülaltoodud põllutööministri seisukohaga.

See on lühidalt Vabariigi Valitsuse seisukoht eluaseme seaduse kohta. Vahepeal aga, kui maakomisjonis küsimus otsustati, nägime juba sellest, et see ei ole sarnane küsimus, mida võib otsustada lihtsalt ilma põhjendusteta, öeldes — meie lükkame selle seaduseelnõu tagasi. Samast küsimusest on kerkinud päevakorrale terve rida teisi küsimusi, mis meil praegu päevakorras ja mis ei ole ka midagi muud, kui eluasemeküsimuse kõrvalnähtused. Eluasemeküsimus on kardinaalküsimus, ja kõrvalnähtused on väiksemad küsimused, mida meil aga suureks armastatakse ajada, näiteks metsade jagamise küsimus on samuti eluasemeküsimusest välja kasvanud, väljarändamise küsimus, mis meil alles eile päevakorras oli, ja mille kohta läbirääkimised edaspidi tulevad, on teataval määral kõrvalnähtus eluaseme seadusel. Aga meil tehakse kõrvalnähtustest suured küsimused, kuna aga peaküsimus lükatakse väikse käeliigutusega tagasi või maetakse maha. Meie näeme juba sellest, et see nii on, et pärast kevadise istungjärgu lõppu ajakirjanduses selle üle sõna võeti siis, kui maakomisjon oma töö juba lõpetanud ja eluaseme seaduse Riigikogule tagasilükkamiseks esitanud oli. Siis kuulsime ajalehtedevõrgudelt ja nimelt nende ajalehtede veergudelt, kes seisavad valitsuse selja taga, arvustusi ja arvamisi, et väljarändamise põhjused meil peaauglikult selles seisavad, et Eestis ei ole võimalust eluaset saada. Edasi tulid kongressid: sotsialistide kongress, kus käesoleva küsimuse kohta sõna võeti, ja küsimuse kiiret lahendamist nõuti, läinud lihavõtte pühil peeti üleriikliku maatööraha ühisuse kongress, kus eluaseme seaduse kiiret teostamist kõige kategooriliselt nõuti. Võeti sõna ka teistel kongressidel ja ajakirjanduses pärast seda, kui juba sea-

duse saatus oli otsustatud. Oleks võinud loota, et valitsus eriti selle seaduseelnõu puhul oleks tulnud ja öelnud, nimelt härra Riigivanem oleks teatanud, et valitsus tahab seaduseelnõu kohta lõpliku seisukoha võtta ja selle uuesti komisjoni tagasi anda.

Mul on käepärast huvitavad read, nimelt „Päevalehest“ 3. maist s. a., kus valitsuse seljaga seisev leht meie põllutöoministeeriumile, õieti praegusele Vabariigi Valitsusele sarnaseid hoope annab, sarnaseid valusaid pisteid ja teravaid märkeid, missuguseid opositsioon kunagi ei ole andnud, ja sellepärast ei ole ülearune, kui mõne üksiku rea siit tsiteerin: Kirjutatakse nimelt: „Kes ise meie ametiasutustes on käinud asju ajamas, — need kriipsutavad nendele ridadele kahe käega alla. Võtame näiteks maakasutamise küsimuse. Kas arvate, et need, kes praegu Austraaliasse suhkrupilliroopõlde lähevad ülesse raiuma ja jäneseid maa seest välja kaevama, et need isikud meelsamini ei hariks kodumaal väikese põllulapikese, olgugi, kas või kännustiku alt, kui Eesti valitsus neile seda lubaks. Kuid katsuge endale ka kõige väiksem maalapike saada, kui teie mitte „eesõigustatud“ seisustesse ei kuulu. Teie võite tinti, paberit ja oma aega nende palvete peale niipalju raisata, kui teil jäsku on, kuid kõik on asjata. Kõik teie palved põrkavad valitsuse surnud vormaliteedi vastu halastamatult tagasi. Teie ei käi ei „ühegi eesõigustatud“ kategooria alla. Kõigi nurjaläänud katsete mõju tagajärjel kisu te kõik need valitsuse paberid pihuks ja puruks, müüte maha, mis veel müüa on, et reisiraha saada ja pöörate sellele kodumaale selja, et ei kunagi enam siia tagasi pöörata. Olgu võõrsil nii raske kui on, seal ei ole vähemalt neid „klasse“, mida Eesti demokraatlik vabariik endale lipukirjaks võtnud“. (J. Laidoner, põl: See isik, kes seda kirjutab, ongi tagasi juba!)

Nii kirjutab „Päevaleht“, et põllutöoministeeriumis need palved, mis kodanikkude poolt maasaamiseks on esitatud, need lähevad läbi sarnase lipu, kus igast vormaliteedist kinni haaratakse, isegi kirja vigadest ja tähtedest, ja need peavad olema selle põhjuseks, et palved rahuldamata jäetakse. (Põllutöominister O. Köster: Ega Teie ise seda ei usu?) Sarnaselt kirjutab ju „Päevaleht“! (Vahelhüüe keskelt.) Ma ütlen ja kriipsutan alla seda, et opositsioon ei ole ilmaski sarnaseid pisteid meie põllutöoministeeriumi ega Vabariigi Valitsuse arvel teinud, kui siin „Päevalehes“ kirjutatakse. Siin näeme toimetuse arvamist selle all, kes täiesti ühel arvamisel on selle kirjutusega.

Edasi läheme ja vaatame neid arvamisi, mis avaldatud asunikku kongressil, kus see

küsimus üheks tähtsamaks päevakorra-punktiks oli. Kongressil refereeris riigimaadevalitsuse peadirektor Sinberg, et meil maapuudus võimatu suur on. Komisjon on praegu tegevuses sellega, et nimekirju läbi vaadata, kes maaga rahuldatud on ja kes mitte. Kui palju maaga rahuldatud on, selle kohta puuduvad arvud. Igatahes antakse lootust selleks, et maad on võimalik tulevikus juurde saada. Selle põhimõtte kohaselt kirjutatakse pealkirja all: Kust maad võtta? Selles nimetatakse, et riigimaid tagavaramaade ja mitmesugusteks eriotstarbeteks reserveeritud mõisate suuremate ja vähemate maatükkide uuel reguleerimisel saadud maa ülejääkide näol jätkub olemasolevate väikemajapidamiste korraldamiseks, kuna aga uute juurdeloodavate kohtade jaoks seda ei jätku. Meie põllutöoministri esinemisest jäi niisugune mulje, et on natukene lootust uue kultiveeritava, see on soomaa peale. Tähendab, et soomaa juurdekultiveerimisel on võimalik tulevikus uusi kohti luua, kuna seda aga praegu olevast kõlblikust maast teha ei saa.

Need on lühidalt kokku võetud asunikku kongressil riigimaadevalitsuse peadirektori arvamised.

Edasi. Kui vaatleme kevadel maatöölise kongressi otsuseid ja maatöölise saadikute arvamisi, nende inimeste arvamisi, kes otsekohe sellest küsimusest huvitatud, siis kuuleme ja näeme imelugusid, eriti Lõuna-Eestist. Missugust verehinda maa eest maksetakse ja mis kaalule ei panda, et aga maalapikete kätte saada! Praegu peab perekonnaga põllutöölise Lõuna-Eestis selle eest, et mõne vaka kartulid maha teha, et talvel oma perekonnale toitu saada, ühes kartulimaa ja karjamaa päevadega poole suvet päevi tegema kõige kibedamal tööajal, kus ainukesed teenistusvõimalused oleksid. Nõnda tuleb vakk kartulid renditud maa pealt kallimalt kartulikasvatatajal kätte kui seda turult ostes. Nii kõrge on Eestis maa hind. See on eramaadel. Kui vaatame riigimaa hinda või seda väikest osa, mis põllutöoministeerium on selleks otstarbeks välja andnud, mida nimetatakse eluasemeks, kas seal ehk on õiglane ja ühetaoline seisukord üldse meie riigimaa kasutajate vahel, siis leiame, et see nõnda ei ole. Siin oleme mitmel korral kuulnud põliseks tarvitamiseks ja omanduseks andmise seaduse ja ka teiste seaduste arutamise puhul, et väiksemad maatükid on ülemäära kõrge hinna eest põllutöoministeeriumi poolt välja antud, nii et ühetaoline eluasemekoht maksab põllutöoministeeriumile paarikolm tuhat renti, aga sealsamas kõrval maksab 10- kuni 15- tiinuline asunikukoht sedasama. Niisuguseid näiteid on küllalt ette toodud, aga mul on üks uuemaaja näide viimastel

päevadel saadud, mis ka praegu põllutöoministeriumis lahendusel on. Ma tooksin ta siit kõnetoolilt ette selles lootuses, et põllutöoministerium selle küsimuse seda kiiremalt lahendaks. Siin on nimelt Viljandimaal Vanasuislepa asunduses krunt nr. 10 kasutaja palve. Sellele inimesele on antud 2 vakamaad maad ja 1920. aastal määrati temale rendiks 600 mk. 1922. aastast peale kuni tänaseni maksab tema aga 5.000 marka 2 vakamaa eest renti. Mina nägin neid kviitunge. Nüüd on palve läinud aastast saadik põllutöoministeriumis, kus palutakse seda renti alandada. Kahe vakamaa eest 5.000 Eesti marka renti maksta, on ikkagi inimesel üle jõu, inimesel, kes asub Viljandi linnast 50 kilomeetrit kaugel, Tõrvast — 20 kilomeetrit, Puka jaamast, mis kõige lähem raudteejaam on — 30 kilomeetrit, see tähendab linnadest ja raudteejaamadest kaugel, südamaal. Ja seal, kus peaks maa kõige odavam olema. Selle palve peale on üks vastus põllutöoministeriumist tulnud, et palve võetakse arvele ja rendialandamine tuleb kõne alla siis, kui Vabariigi Valitsus on vastava määruse vastu võtnud ja maksuma pannud eluasemekohtade väljaandmise kohta.

Minu teada on see määrus kevadest saadik maksev ja selle põhjal võidakse eluasemekohti põlise pidamise alusel välja anda ühisel alusel asunikkudega. Aga mis meie näeme? Ringkonnavalitseja kutsub rendilepingut sõlmima ja seal sisaldub maa rent 5.000 marka. Hea on kuulata niisuguseid lugusid, hea on kirje saada põllutöoministeriumil, Riigikogu rühmadel ja Riigikogu liikmetel, aga kui võtame niisuguse inimese, kes on juba, nagu arstitunnistus näitab, 70% omast tööjõust kaotanud, ja see inimene peab 5—6 aastat järgimööda 5.000 marka renti maksuma 2 vakamaa eest, kui seal kõrval on 15 tiinu põldu suur asunikukoht, mis maksab ka 5—6.000 marka renti, siis peate arvama, missugune kibedus, mitte ainult sellel inimesel, vaid tervel ümbruskonnal, missugune õhkkond seal valitseb terve maakorralduse vastu. Aga põllutöoministeriumis ei anta käiku niisugusele asjale, niisuguse küsimuse lahendamisele, ja õigusega kirjutab siin seesama „Päevaleht“, kust ma mõned read tsiteerin, et kui aga mõned asjad seal ruttu edenevad, kui mõnele Hammer'ile, kes saanud maad ja metsa, vaja on mõni tiin metsa juurde lisada, siis osatakse jalad ailla teha maamõõtjale ja mõnele teisele ametnikule, ja enne kui jõuad paar korda aevastada, on asi valmis.

Sellele väitele kirjutan ma kahel käel alla, ja teevad seda ka kõik need, kellel on palved põllutöoministeriumis lahendamisel. Aastate viisi lahendatakse, aga ei tule vastust, ei tule korraldust, mis seaduse järgi õigus oleks oodata

ja mis peaks korraldatud olema, aga venivad ja seisavad aastaid. Kuid niisugused asjad, nagu siin kirjeldatakse, need lähevad ühe nädala või kuu jooksul, mõni isegi kahe kolme päeva jooksul, kui on ette näha, et teiselt poolt — kas Riigikogus või valitsusringkondades — sellele vastumürki tahetakse otsida. Siis leiab põllutöoministerium, et asi kiiresti on vaja läbi viia ja viiakse ka läbi, ja õigus on kirjatüki autoril, et enne, kui jõuad aevastada, on asi valmis.

Nüüd õieti peaksime vaatama neid arve, mida mitte põllutöominister oma kirjas, millega ta põhjendab eluaseme seaduse tagasilükkamist, ette ei too, vaid komisjonis Vabariigi Valitsuse esindaja seletas, et maaseaduse põhjal on võimalikult eluasemekohti välja antud, ja näitab nüüd aastaaruandena, kuipalju aasta jooksul on põllutöoministeriumi kaudu eluasemekohti planeeritud ja välja antud. Siin on nimelt 1926. a. tehtud töö. Võtame selle osa, mis käsitab eluasemekohti. Eluasemekohtadeks on välja antud 400,6 hektaari ja loodud 400 uut ehitusekrunti, neist Harju ringkonnas 40 hektaari, krunte 45. Tuleb tähele panna, et siin on 40 ha ja 45 krunti — iga krunt alla 1 ha. Järva maakonnas ei ole, Lääne maakonnas 57 ha, 47 krunti; Pärnu maakonnas 16 ha, 23 krunti; Saare maakonnas 46 ha, 24 krunti; Tartu maakonnas 126 ha, 85 krunti; Viljandi — 31,6 ha, 80 krunti; Võru maakonnas 68 ha, 60 krunti; Viru maakonnas 19 ha, 27 krunti. Sellega 400 ha ja 400 krunti sai aasta jooksul välja antud. Meie vabariigi piirides on pisut alla 400 valla või võtame ümmarguse arvuna 400 valda, sellega tuleks 1 eluaseme krunt alla 1 tiinu iga valla kohta.

Niisugune on siis põllutöoministeriumi kaudu eluasemekohtade väljaandmine ja selle raske küsimuse lahendamine meie maaseaduse ja maareformi teostamise määruste piires. Ma ei eita seda ja ma arvan, et ka keegi rahvasaadikutest ei eita seda, et meie maareformi teostamine oleks võinud õige palju laialatuslikum olla ja oleks pidanud palju laialatuslikum olema, sellepärast et eluaseme küsimus ei ole asjastuhvatute, see tähendab maasaajate oma huvi üksinda, see on ühes sellega ka meie põllumehe, põllupidaja huvi, tööandja, töölispalkaja huvi ja ühes sellega kogu meie Eesti olemise või mitteolemise küsimus.

Kui meie nüüd neid arve veel pisut analüseerime ja arvustame, siis tuleb otsusele jõuda, et see üks krunt ei lange tihtipeale valla peale, vaid paljudes kohtades ja suuremalt osalt langeb ta alevikkude ja raudteejaamade ehitusepiirkondadesse. Nii näeme, et maal õieti ei ole tahetud ega taheta, praegune Vabariigi

Valitsus ega endised valitsused ei ole tahtnud maale põllupidajate sekka sarnaseid kohti luua ega asutada.

Sellest selgub ometi, et käesoleva seaduseelnõu tagasilükkamisega ilma põhjendamata ei saa seda küsimust maha matta. Ta on meil päevakorras, võime seekord maha hääletada, aga homme kerkib ta jälle üles ühel või teist-sugusel kujul. Ei ole kunagi sellele küsimusele tõsiselt tähelepanu pööratud valitsuse ringkondades, ei ka põllutöoministeeriumi poolt, kelle eriala, ülesanne see eriti oleks. Nii näeme mõisatöölise maaga varustamise juures, kus on olemas seadus, Riigikogu on seaduses vastu võtnud paragrahvi, mis tõstab mõisatöölise seaduse järgi erilisse eesõiguseklassi. Aga sealgi näeme, et selle peale vaatamata ei ole põllutöoministeeriumil tahtmist selle kihi hädasid ja puudusi tähele panna, ega nende eesõigustatud nõudmisi rahuldada. Rahaminister ütles küll, et nende nõudmised on rahuldatud ja kõigest 60 mõisatöölise palved olla veel rahuldamata. Meie pidime selle arvu juures imestama. Ei tea, kas rahaminister ei saanud õieti põllutöoministeeriumi andmetest aru, olid seal nii suured lahkuminekid või olid põllutöoministeeriumist sarnased andmed eksiteel edasi antud. Aga tõsiselt sarnaseid andmeid võtta ei saa. Meie maareformi edukäik on läinud alguses sinna poole, et selle küsimusega ei ole tahtnud Vabariigi Valitsus tegemist teha ja mida rohkem Vabariigi Valitsusel maareformi teostamises tuleb tegemist teha, nagu viimastel aegadel oleme näinud, seda vähem pööratakse tähelepanu eluasemeküsimusele. Hiljuti, see oli läinud istungjärgul, kui oli päevakorras Eesti sotsialistliku tööliste partei poolt esitatud võõrandatud maade peal seni müümata eluhoonete kasutamise seadus, siis kuulsime, kui põllutöominister Vabariigi Valitsuse nimel esines, et sel teel ei saavat seda küsimust lahendada, ja need hooned, peavarjud on määratud hävinemisele ning peavad paratamatult hävinema, olgugi, et seal hulk maaproletariaati ajutiselt veel peavarju leiaks. Kui oli arutamisel kirikumaade seadus, maaseaduse muutmise ja täiendamise seadus, siis kuulsime, kuidas parempoolsetes ringides kaitsti suuremat maanormi, kus oli kõne alal maa-ala, mille arvel oleks kõige otstarbekohasem ja kõige hõlpsam lahendada seda põlevat päevaküsimust. Seal viiakse jällegi suurem norm läbi, nii et õieti väikene summa riiklikuks maatagavaraks jääb. Tihti peale sahkendatakse mingisuguste abinõudega sealtki suuremad maa-alad üksikute kätte.

On olemas veel rahva seas lootus, ja põllutöoministeerium on lubaduse andnud, et eriotstarbel väljaantud kohad, kui need tulevad

likvideerimisele, ja teatud arv võetakse revideerimisele, mida otstarbekohaselt ei kasutata, et nende arvel esimeses joones rahuldakse mõisatöölisi. Riigikogus aga, kui meie kevadel seaduseelnõu vastu võtsime, surus põllutöoministeerium valitsuse nimel parempoolsete enamusega seaduse sarnasel kujul läbi, et selles maatagavarast maainimesed jalatäitki maad ei saa.

Maasaamiseks on väljavaated veel üksikutes kohtades, kus tulevad palgamaad revideerimisele. Revideerimisele tulevad metsaametnikkude palgamaad, mis on seni planeerimata. Norm on juba vastavate määruste põhjal välja antud. Endised metsavahikohad on suuremad talud, mida tahetakse planeerimisele võtta, ja juba teostatakse seda planeerimist. Maasoovijate pilgud on pööratud sinnapoole, ehk juhtub midagi sealt saama. Aga praegune valitsus, praegune põllutöoministeerium oma ametkonnaga juhivad asja ikka nii, et sealt ei ole võimalik saada maad. Meil on peale palgamaade veel korraldamata riigimetsades Vene valitsuse ajal asutatud väikemaapidamised. Õieti need tahavad juurdelõiget ja loodavad seda saada. Maid ei korraldata, ei planeerita välja, kõnelemata uute üksuste juurdeloomisest. Metsaametnikkude palgamaa eraldamisel endistest metsavahtide taludest näeme, et seal ülejääk on, kuid see ülejääk ei lähe mitte maata inimeste kätte, vaid renditakse tihti suure talu omanikule ja neile, kellel enne juba koht kasutada on. Nii et ei saada täiesti sellest haigusest lahti, ega taha praegune Vabariigi Valitsus ja eriti põllutöoministeerium sellest lahti saada, et maid üksikute kätte koondatakse. See on süsteemiks muutunud ja seda ei saa nimetada harilikuks väärnähtuseks, vaid see on üks pahem nähtus, ja sellega on meie rahvas läbi imbunud ning seega on meie valitsuse autoriteet kõigutatud. Vahepeal on aga inimesed meeleheitlikus seisukorras. Suvel on nad sunnitud orjama omale peavarju ja ülespidamise võimaluse eest, talvel seisavad nad ilma tööta. Eraomanikud, nii nagu meie kuuleme riigimaadevalitsuse peadirektori aruandest, ei ole võimaldanud isikutele vabal kokkuleppel maad anda. Samuti tähendas põllutöoministeeriumi riigimaadevalitsuse peadirektori, et kui valitsus peaks katset tegema selleks otstarbeks eraomanikkudelt kokkuleppe teel maad osta, et siis sel teel ei saa ka seda küsimust lahendada, kuna näha ei ole, et praegu turul seda selleks otstarbeks osta saaks, ja avaldatakse arvamist, et kui käesolevat küsimust tahaks valitsus lahendada, siis peab laiemal ulatusel mitmekülgselt ja mitmesugusel teel selleks teatava maatagavara looma. Sarnast maatagavara loomist, mis süstemaati-

liselt ja õiglaselt eluasemeküsimuse lahendamaks, seda ei ole meie maareformi teostamise määruks nimetatud. Vabariigi Valitsus peab selleks välja töötama eriseaduse. Kui ei ole vastuvõetav käesolev seadus, mis esitatud sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma poolt, siis esitagu Vabariigi Valitsus uus seadus. Selleks on olnud kuudepikkused terminid ja vahepeal on olnud istungjärgu vaheaeg. Sellega on küllalt aega olnud uue seaduse esitamiseks, aga seda ei ole tahetud teha, ja sellega on lõpp. Ühe käeliiugitusega minnakse sellest mööda ja arvatakse, et sellega on raskuspunkti üle saadud. Siin võiks valitsus vähemaltki aruandega esineda, mis on tehtud, ja valitsus võiks ka esineda kavade, mis kavatakse tulevikus teha, kuid saanaseks enam edasi minna ei või. Inimeste seas maal on sarnane teguviis esile kutsunud palju kibedust, ja mitte üksi kibedus, vaid meelega, et nende keskel aset võtmas, ning valitsus peab siin tingimata appi tulema.

Viimasel ajal on ka teised riigid selle küsimuse peale tähelepanu juhtinud. Ei ole huvitusetu vaatluse alla võtta neid põhimõtteid, mis Hollandis on maksma pandud. Nimelt kirjutab agronoom Pool oma Hollandi reisist, Hollandi põllutööstest ja põllutöölise maaga varustamise seadusest, ja näitab, kuidas see täiesti süstemaatiliselt on läbi viidud. On täielik põhimõte maksma pandud, et iga aus riigikodanik, kellel selleks soovi on, võib omale eluasemeks maad saada. Selleks tuleb esitada valitsusele palve ja siis antakse talle maad esiteks rendile. Meil ei tarvitse eeskujul võtta mujalt ei maa hinna ega maa suuruse kohta ega ka põhimõtteid üldises ulatuses, aga see näitab vähemalt, et küsimus ise on analoogiline seal, kus eluasemeküsimus tuleb lahendamisele. Nimelt on siin sarnane põhimõte läbi viidud, et valitsus loob teatava maatagavara, selleks harib riik uudismaad üles riikliku maaparanduse laenufondiga, tarviduse korral ostab riik kokkuleppe teel eraomanikudelt maad ja lõpuks võtab ka sunniviisil võõrandamise kaudu. Viimane sünnib siis kogukonna ja ühingute algatusel riigi poolt, kui teisel teel maad enam ei saa. Edasi kirjeldatakse, mida tahetakse sarnase lahendamise viisiga kätte saada. Üks peamotiiv, mis ka meil Eestis maksma peab, on see, et põllutööline kindlasti püsigu ühel kohal. Nii on ta põlluharimisega teatava määrani seotud, saab paremini peremehe seisukorrast aru teatavate hooajatööde juures, ja ühtlasi kujuneks ka maakonnas ning valdades põllutöölise arv kindlaks. Ei oleks niisuguseid ajutisi nähtusi, nagu meil Eestis praegu on, kus suurem osa aastaajast maal üliküllalt töölisi, kus neile ei ole

tööd anda, aga mõnel üksikul nädalal tundub põllumajanduses isegi puudust nende järele.

Seda ei saa töölistepuuduseks nimetada, vaid selleks, et meil ei ole tahetud selle küsimusega tegemist teha, kuidas inimesi maale jätta. Praegune silmapilk on sarnane; inimene ei saa maale jääda, ta peab ära kolima, ta peab tahes või tahtmata alevisse või linna asuma. Ei ole muud pääseteed, kui peab maalt välja rändama, ja see viimane on siiski natuke kergem, kui maale jäämine, kergem, kui Eestis ühe tiinu või vakamaa saamine selleks, et eluhoonet või -aset üles ehitada.

Võtame veel ühe kisendavama nähtuse, mida meie tagantjärele võime julgesti arvutada, kuna sel ajal, kui meie, sotsialistid, selle vastu astusime, öeldi, et meie kogukonna tegevust tahame piirata, kui üldkasulikuks otsustatakse maad kasutada antakse. See on nimelt postijaamade maad. Läänud aasta riigi eelarve arutamise puhul tuli ilmsiks, et posti-peavalitsuse eelarve seisab koos 47 miljonist margast. Küsimise puhul, et kui palju siis teie odavamalt saate postiveo maa arvel, nii on umbes, ma täpselt ei mäleta, kümmetuhat tiinu maad postijaamade all, saime vastuse postipeavalitsuselt, et nemad ei ole huvitatud sellest maast. Meie postijaamade pidajatele on postivedu välja antud sellesama hinna eest, mis eraisikutele. Oletame nüüd, et ühe või kahe valla jaoks on postijaam ühes mõisas, kes veab posti, ja sellel jaamal on kasutada 30 tiinu maad, peale selle veel heinamaad, mõisahooned ilma rendita, ja saab selle eest 96 tuhat aastas. Naabervaldades, teises kihelkonnas ei ole postijaama asutatud. Seal kaupleb postipeavalitsus vähempakkumise teel postiveo, ja seal võetakse pikad sõiduotsad sellesama hinna eest ja tihti veel odavamaltki veetakse post sealt ära.

Ühe sõnaga, see maa, mis postijaamade all, see riigikassale mingisugust tulu ei anna. Sel ajal, kui postijaamad asutati, pidi ometi arvestatama sellega, et postivedu soodustada ja laiendada maade arvel, kuid see ei ole sündinud. Mina arvan, et valitsusel ei olnud tahtmist seda teha, mida ta on teinud. Siin ei ole tegemist mingisuguse eksituse ega ebaõigete kalkulatsioonidega, mille tagajärjel see kõik nii oleks läinud. Mis sellest järeldada võib on see, et see ei ole mingisugune kõrvalekaldumine ega väärtus, vaid siin on terve süsteemiga tegemist. Terve meie maa politika sihhib selle poole, et maad üksikute teatavate isikute ja ringkondade kätte koondada, peasjalikult just mõisasüdameid. Sellekohase määruse põhjal, mis kevadel vastu võeti, võivad postijaamade pidajad saada maad põliseks tarvitamiseks või omanduseks. Kuidas

see võimalik on? Väga lihtsalt. Kui näiteks mina läheksin postipeavalitsusesse ja ütlen, et võtan trakti mitte 96.000 vaid 80.000 eest, postipeavalitsus annab selle välja mitte postijaamapidajale, vaid eraisikule sellepärast, et eraisik odavamalt võtab. Praegumaksuva määrase põhjal võib aga postijaamapidaja omale maad põliseks pidamiseks saada või omanduseks osta. Siit näeme, et need kalkulatsioonid ei ole eksiarvamiste põhjal tekkinud, need ei ole üksikud väärnähtused, mille läbi mõnikord kahju saadakse, vaid see on kujunenud teatud süsteemiks riigi tagavaramaade väljandmisel. Sarnaselt on senijani talitunud, ja sarnast politikat tahab valitsus edasi ajada. Kui nüüd tulevikus ehk võiks oodatud välislaenu abil nii kaugele jõuda, et meie riigikassa vabu summasid sedavõrt võiks maaparandusesse saata, et saaks uut maad riigikulude arvel üles kultiveerida ja sinna uusi asunikke peale saata, siis on ometi selge, et laiemaid rahvahulki ei saa maa külge köita selle maa arvel, vaid seal võib juttu olla ainult asundustaludest kui sarnastest, mida võib anda ainult jõukamaile, aga mitte kehemaile pärast seda, kui maa on küllalt riigi kulul kultiveeritud, torutatud, laastatud ja künnivalmis tehtud, kuhu kohe tulevad majad peale ehitada. Kõigi nende omaduste kõrval nõuab ta veel eriteadlast, ja meie eriteadlased isegi kahtlevad selle juures, kas maksab sinna asuda või mitte. Õieti ainuke reaalsus selles kasutamisiis on see, et võib kasutada neid maid harilikkude põllumaade kõrval. See on meie põllumajandusteadlaste, agronoomide ja instruktoreite arvamine. Tegelik elu on tänapäevani näidanud, et ainult seda rada minna võib. Kui teisiti minnakse, siis riskeeritakse väga palju, võidakse liiga suuri kahjusid saada. Aga sellesse on vähe usku; esiteks kas jätkub riigikassal summasid selleks ja kuigi jätkub, siis on see niivõrt väike summa, mis õieti nime tamisväärt ei ole meie uudismaade ülesharimiseks. Meie võime juba lihtsalt teoreetilise kaalutlemise järgi otsusele jõuda, et kui meie rajaksime uudismaale 10-tiinulised maauksused, siis igauks neist läheb maksma 350 tuhat, hooned samuti 350 tuhat, see teeb kokku 700 tuhat, ja kui palju seda raha ikka siis jätkub, et praegune valitsus just pearõhku sellele asundusviisile paneb. Nii et need väljavaated on liiga optimistlikud, liiga roosilised. Sellel teel ei saa mööda praegusest kriisist: kuidas jätta rahvast maale, ja kuidas siduda rahvast maa külge, et ära hoida alevitesse ja linnadesse valgumist, kõnelemata väljarändamisest. Väljarändamine meie Eesti oludes jääb ikkagi, jääb ka siis, kui põllutöoministeerium tahaks, milleks tal võimalus on, kui ta tahaks

praegu seda peaküsimust maaproletariaadi juures tähele panna, nimelt maaga varustamise küsimust lahendada, ka siis jääks väljarändamine ikkagi meil edasi kestma. Aga see on küsimus, mille lahendamise tõttu väljarändamine raugeks ja vähemaks jääks, jääks normaal piiridesse, nendes piiridesse, milles ta Eestis alati on püsinud.

Sellepärast Vabariigi Valitsus, kui ta tahab vähegi meie laiemate rahvahulkade huvides tegutseda, ei või lubada, et Riigikogu täna või neil päevil ütleb, et meie lükkame eluaseme seaduse tagasi, seda ei ole tarvis, see küsimus on lahendatud, et seda võib lahendada praegumaksuva maaseaduse piirides. Aga nagu meie näeme, ei suuda valitsus kaitsta neid motive, ta ei tulegi neid kaitsma, ta ei tulegi nende motiividega välja, vaid lihtsalt vaikides selgub vastus, et see liik kodanikke on Eesti vabariigi kodanikud ainult niivõrt, et teeme neile kohuseks, et nad peavad oma maksud maksma, kinnisvara neil ei ole, ja teistest küljest kitsendame nende vabadust, et Brasiiliasse väljarändamine on keelatud. See on kõik, millest nad tunnevad, et nad Eesti vabariigi kodanikud on. Kui nad tahavad maad saada, tööd saada, siis kumbagi saamisevõimalust ei ole. Aga maksu maksma peab, see on kodaniku kohustus. Kodaniku vabadus on aga, välja minna omale lahendamise elutingimusi otsima. Kas ta neid väljaspool leiab, see on muidugi teadmata, aga see vabadus peaks inimesel olema. Meil aga seda vabadust ei anta. Kõnealoleva seaduseelnõu... (T. Kalbus, tõr: Seda saab maareformi teostamise määrusega täita — seadust ei ole vaja.) ...Ei ole lahendatud. Siis andke meie Vabariigi Valitsus, kes neid määrusi muudab... (A. Anderkopp, tõr: Õige.) ... või käesolevaid täidab. Aga meil ei ole üht ega teist. Ma saan aru, maareformi teostamise määrustega oleks võimalik olnud lahendada neid küsimusi, aga nüüd enam ei ole seda võimalust: riiklik maatagavara on läbi. (T. Kalbus, tõr: Kust Teie siis nüüd võtta tahate?) Käesolev eelnõu näitab, kust võtta tahetakse, kuidas riiklik maatagavara luuakse.

Ei ole kaalutud neid põhimõtteid, mis selle seaduseelnõu sisse on paigutatud, vaid tahetakse lihtsalt maha matta, et üldse ei ole tarvis selle küsimusega tegemist teha, Eestis ei ole niisugust liiki kodanikke, kes vajavad seda seadust, ja sellepärast, et seda seadust ennast ei ole arvestatud, vaid on üldse selle küsimuse vastu üles astunud eitavalt, peame vaatluse alla võtma täna siit kõnetoolilt ja arutama ning vastust nõudma praegusest Vabariigi Valitsuselt, missugused on siis valitsuse seisukohad,

kui nende põhimõtete nõus ei ole. Aga valitsus ei ole siin seda öelnud, et ta neid põhimõtteid kõige viimasteks peab. Selle seaduseelnõu järgi piiratakse ära üksikud liigid riigi tagavaramaadest, mis veel vabad on, et neid ei saaks koondada üksikutesse kättesse, nõnda nagu see tänapäevani sündinud.

Edasi on paragrahv, mis võiks vast sellele seadusele niiöelda kirstunaelaks või komistusekiviks olla, see on § 5, mis kõneleb, et „Vabariigi Valitsusel on õigus riikliku eluaseme-maa tagavara täendamiseks võõrandada eraomannikkude sötijäetud maid tasu eest, mis kindlaks määratakse vastavate seaduste alustel (Sead. kogu X k.)“ Ei kõlba see, hääletatagu see maha, aga see ei tohiks komistusekiviks olla, et üldse see seadus ainult sellepärast tagasi lükataks.

Vaatame neid põhimõtteid, mis teistes maades on läbi viidud selle küsimuse juures, seal näeme, et on seda teed käidud. Ei ole Eestis tarvis seda teed käia, siis leitagu teisi teid, jäetagu see kõrvale.

Meil esitatakse metsade jagamiseks seaduseelnõu, mis täna päevakorras, kuid seda küsimust saab ka lahendada juba maksva seadusega. Käesolev seaduseelnõu ei käsita metsamaid sugugi suuremas ulatuses kui maa-seaduse § 23. muutmise seaduses on öeldud: üksikuid metsatükke ja võsastikke võib anda eluasemekohaks, mis seni maaseadusega keelatud oli. Kevadel võeti seadus vastu, mis võimaldas üksikute metsatükkide väljaandmist. Sellegipärast on täna juba päevakorras põllumajapidamiste metsaga varustamise seadus. Maksva seaduse põhjal oleks võinud välja anda metsa, eluasemekohti, oleks võinud välja anda asundustalusid, aga ei üht ega teist. Kui täna avaldatakse arvamist, et Vabariigi Valitsuse määrustega saab eluasemeküsimust lahendada, siis ma arvan ei vaidle keegi selle vastu, et oleks saanud seda metsaküsimust maaseaduse § 23. muutmise seadusega samas ulatuses lahendada, nagu seda ütlevad metsaseaduse eelnõu esitajad. Sellega oleme ühes nõus. Missugused on siis lahkuminekud? Aga seal leiab Vabariigi Valitsus, seal tuleb valitsuse pea, härra Riigivanem, Riigikogu kõnetooli ja ütleb, et valitsus tahab oma seisukohti revideerida. Maakomisjon on selle seaduseelnõu tagasilükkamiseks esitanud. Neil põhjustel, mis ma ette tõi, ootasin ja võisin oodata, et härra Riigivanem oleks pidanud ka selle seaduse puhul ütlemale, et valitsus tahab ka siin oma seisukohti revideerida. Ja see küsimus on õieti see peaküsimus. Meie metsaküsimus ja väljarändamise küsimus on sellest välja kasvanud. Kui valitsus tahab õiglane olla, siis tulgu, öelgu ja näidaku, kas ta on tä-

helepanu pööranud selle küsimuse lahendamisele, või kas ta kavatseb üldse seda küsimust lahendada; või näidaku ära, et need põhimõtted, mis seaduses ette toodud, on vastuvõtmatud ühel või teisel põhjusel. Seni ei ole üht ega teist tehtud ja see sunnib arvama, et valitsus ei lahenda seda maksvate seaduste ja määrustega. Kisendav ülekohtus oleks, kui kõige tähtsam küsimus lihtsalt tumma käeliigutusega maha maetaks. Ma kordan veel, seda võib maha matta, kuid see küsimus iseenesest Eestis kunagi ei kustu, ta tõuseb üles hoopis suuremal kujul ja läheb läbi tulevikus, olgu see kaugem või ligem. Selle küsimuse peab seadusandlikul teel lahendama, Eestis ei saa teisiti elada, ei saa inimest maale jätta senikaua, kui need maatüki, mis riigi tagavaramaana üksikutes kohtades olemas, koondatakse üksikutesse kättesse. (Vahelhüüe M. Laarman'i, põl poolt.) Härra Laarman, Teil ei ole maja ega maad ja Teie põllumeeste kaitsmine on hoopis teine asi kui põllumeeste politika üldse, ja Teie olete samasugune proletaarlane nagu mina, kes täna maatainimeste õigusi kaitseb. (J. Vain, stp: Aga kui tal pott all on. — Vahelhüüe paremalt poolt.) Sellel ei ole mingisugust tähtsust, kas Teie rikkam olete kui mina, või mitte. Aga väga rikas üks proletaarlane-põllumees olla ei saa, seda usun ma täiesti, sest potiäärtega piiratud põld ei saa kuigi laialdane olla.

Alati tuuakse esile, kui maareformi teostamine kõne alla, Skandinaavia, Hollandi, Shveitsi ja Taani olusid. Põhjendatakse ja näidatakse, et põllukultuuri tõstmiseks võib Eestisse kolm korda rohkem elanikke paigutada kui seda praegu on. See on teostatav, kui aga tahtmist on. Seda näitavad ka statistilised andmed. Kui läinud aastal Riigikogus arutamisel oli kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldamise seadus — mis hakkas korraldama maad ka eramaadel, siis tulid kõne alla need kohad, mis olid suured kuni 5 hektaari. Esialgsete andmete järgi pidi neid kohti olema 10.000. Nüüd on selgunud, et sarnaseid kohakesi on meil Eestis 16.000 ümber. Ka nende kohtade saatus ei ole veel lõplikult otsustatud. Nimelt on pöpsikohade korraldamise juures põllutööstusteeriumile otsekohene kohus seadusega peale pandud riiklikust maatagavarast osa anda. Seaduse § 4. räägitakse kategooriliselt selle kohta, kes selle seaduse põhjal ilma maata on sunnitud jääma. Suur osa on neid, kellel ei ole tiinu ega kaht käes, vaid ainult oma maja, missugused inimesed on õigustatud maad saama. Seadus võimaldab seda, et põllutööstusteerium, riikliku maatagavara arvel, korraldaks sarnased kohad enam-vähem põllumajandus-

likult kasutatavateks kohtadeks, kuni 5 tiinuni. (T. Kalbus'e, töer vahelhüüe.) Seal on eluase. Aga meie kõnelesime sellest, et ka see osa on korraldamata. Kui Vabariigi Valitsus kõneleb sellest, et meie võime riiklikust maatagavarast ka uusi eluasemekohti välja anda, siis näeme, et on tarvis esimeses järjekorras neid maakohti elujõulisteks muuta. Ei kõnelda põllumajanduslikest kasutatavatest kohtadest meie seaduses, vaid siin kõneldakse sellest, et inimene, kes tahab maale asuda, peab saama võimaluse hooned ehitada. Selleks peab valitsusel maade reserv olema. Kui kardeatakse, et see reserv võib välja kujuneda ülearuseks, ja maad ei kasutata sel juhtumisel kui eluasemesoovijaid ei ole, siis ei ole õige see. Siin on terve süsteem ette nähtud. Esimeses järjekorras rahuldatakse inimesi eluasemetega, ja kui soovijaid enam ei ole, siis võib olla saame alles üle minna põllumajanduslikult kasutatavate kohtade loomisele. Taanis näiteks antakse põllumajanduse üksuseks 0,5—10 hektaari. Meil Eestis on neid üksusi, nagu meie kuulsime, 16 tuhat. Taanis aga 109.145, tähendab see on juba neli — öieti kuus korda rohkem kui Eestis, kuna Taani on põllumaa pinna poolest sama suur kui Eesti, rahvaarv aga kolm korda suurem. (Hüüe: Nii!) Täiesti nii. Nii näeme, et mujal maades on sarnaste kohtade loomist plaanikindlalt arendatud. Eestis aga selle vastu on seda liiki maapidajaid omal ajal tekkinud ilma kindla kava ja korralduseta nimelt siis, kui teoorjus lõppes, algas kapitalistlik majandamise viis, kui mõisnikud olid sunnitud talupoegadele kohti raharendi alusel välja andma. Ei olnud talupidajatel siis, kui patriarhaalne majapidamise viis tarvitusel oli, kus sulased ja peremehed kõik ühetaolised olid mõisniku ees, kui ei võinud ilmiski teada, kes järgmisel kevadel peremees on, kas sulane või endine peremees, tarvidust popsikohti luua. Alles talukohtade ostmisega tekkisid öieti popsikohad ilma kindla süsteemita, mis pärast ka nad nii laiali pillatud ja ilma igasuguse süsteemita on meil välja kujunenud. See ongi see põhjus, et vabadikukohtade lahendamine nüüd kaunis raske ja keeruline näib olevat meie Vabariigi Valitsusele. Seda liiki kohad, mis teistes riikides nii süstemaatiliselt, teatud kindla plaani järgi on seaduslikul alusel asutatud, on meie juures iseäralikkudes tingimustes tekkinud, ja nüüd tagant järele pidi ometi Riigikogu nende kodanikkude kaitseks midagi ette võtma.

Kõigil eeltoodud põhjustel julgen ja olen õigustatud lootma, et Vabariigi Valitsus võtab siiski küsimuse revideerimisele, et ta vastab ja toob ette põhjendusi, mispärast see seaduseelnõu tuleb tagasi lükata, mispärast ei taha

praegune valitsus eluaseme seadust ellu viia, ja kui seda oleme kuulnud, siis ei tarvitse mul ettepanekut enam korrata, seda tegi minu parteisõber Vain, et seaduseelnõu antaks siis maakomisjoni, kui oleme Vabariigi Valitsuse vastuse ära kuulnud, ja siis võib maakomisjon aluseks võtta neid arvustusi ja neid põhjendusi, mispärast valitsus ei ole pooldanud selle küsimuse lahendamist, ja teatavate juhtnööride põhjal tuleb tööle hakata ja seaduseelnõu ümber töötada, kas kitsendada või laiendada, see oleneb muidugi parlamendi tahtmisest ja oleneb jõudude vahekorrast. (Hüüded: Lõpetada!)

Juhataja **M. Martna**: On ettepanek tehtud, koosolek lõpetada. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 12 häält, vastu 13 häält, seega tagasi lükatud.

Aruandja **V. Vessart** (lõpusõna): Härra Vain tegi etteheiteid eriti sellepärast, et komisjoni seisukohti pikemalt ei valgustatud. Nüüd tegid pahempoolsed seda ise. Härra Vain ütles, et tänini ei ole eluasemekohti suudetud anda. Teisest küljest tõi härra Vomm terve rea andmeid ette, mis ka komisjonis arutamisel olid. Maakomisjonis toodi ette andmeid, et ühe aasta jooksul on asutatud üle 400 eluasemekoha. Samuti oli komisjonis arutamisel, et põllumajapidamiseks kõlblikku maa-ala on üle sajatuhande hektaari, millest võidakse eluasemekohti asutada ja neid välja anda. Neid välja anda võib põllutöeminister praegumaksvate seaduste ja määruste põhjal takistamata.

Mispärast eluaseme seadus maakomisjonis vastuvõtmist ei leidnud, olid põhjuseks peajasjalikult need põhimõtted, mis see seaduseelnõu tahtis läbi viia; esiteks paragrahv 2-se juures — et õigus oleks kõigil maad nõuda, kellel omal maad ei ole, või kelle vanematel üle 25 hektaari riigimaad olemas ei ole, ja siis § 5. — mis tahtis Vabariigi Valitsusele õiguse anda eraomanikkudelt maid võõrandada. On küll öeldud, et söötijäänud maid, mis aga väga laialdane mõiste on. (A. Vomm, stp: Mitu paragrahvi seadusel üldse on?) Need on paragrahvid, mis peajasjalikult vaidluse all olid, ja mis maakomisjoni enamuse poolt vastuvõtmist ei leidnud, ja mille põhjal käesolev seaduseelnõu komisjoni enamuse poolt Riigikogule tagasilükkamiseks esitati. (A. Vomm, stp: See ei ole motiiv, nii ei tohi aruandja motiveerida! J. Vain, stp: Vähe-malt Riigikogus mitte.) Ei saa rkl. Vainu ettepanekuga ühineda.

Juhataja **M. Martna**: Rkl. Vainult on ettepanek, eluaseme seadus anda maakomisjoni üksikasjaliseks väljatöötamiseks. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 23 häält, vastu 33 häält, seega tagasi lükatud. (J. Vain, stp: Et kämbलाई rohkem on, aga see veel ei näita, et teil õigust rohkem on!)

Hääletamisele tuleb komisjoni ettepanek — seaduseelnõu tagasi lükata. (Hääletatakse.)

Ettepanek on 33 häälega 23 hääle vastu vastu võetud — seega on eluaseme seadus tagasi lükatud.

Päevakord on läbi. Lõpetan Riigikogu koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 20.55 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees **M. Martna**.

Abisekretär **O. Liigand**.

